

LIBERTAS

Nr. 48

Januar 2011

Nazisten fra den sorte skov - radikal antiindividualisme

Eva Agnete Selsing

Det liberale genom

Ryan Smith

Hvad motiverer bureaukrater?

Bent Outzen

Vejen til den multikulturalistiske stat

Helene Schou Haabegaard

Gildet, eller hvordan man vinder et folketingsvalg

Ryan Smith

Keynes og finanskrisen - en Østrigers synsvinkel

Christian Hestehave

Moderate skvatmikler?

Rune Toftegaard Selsing

Den synlige hånd: Civil utilpashed

Eva Agnete Selsing

Indhold

Nazisten fra den sorte skov - radikal antiindividualisme.....	3
<i>Eva Agnete Selsing</i>	
Det liberale genom	10
<i>Ryan Smith</i>	
Hvad motiverer bureakrater?.....	15
<i>Bent Outzen</i>	

Vejen til den multikulturalistiske stat	19
<i>Helene Schou Haabegaard</i>	
Gildet, eller hvordan man vinder et folketingsvalg.....	21
<i>Ryan Smith</i>	
<i>Keynes og finanskrisen - en Østrigers synsvinkel.....</i>	28
<i>Christian Hestehave</i>	
<i>Moderate skvatmikler?.....</i>	32
<i>Rune Toftegaard Selsing</i>	

Tidsskriftet Libertas

ISSN 0903-9341. © Libertas

Tidsskriftet *Libertas*, som udgives af selskabet Libertas, er et uafhængigt tidsskrift til fremme af studiet af fri markedsøkonomi og personlig frihed.

Tidsskriftet *Libertas* postomdeles til abonnenterne.

Tidsskriftet er indekseret i Dansk Artikelindeks.

Offentliggjort materiale – signeret eller usigneret – udtrykker ikke nødvendigvis redaktionens, udgiverens eller medlemmernes holdninger.

For indholdet hæfter alene forfatterne og redaktionen.

Eva Agnete Selsing

Rune Toftegaard Selsing (ansv.)

Redaktionen kan kontaktes på mail:

tidsskrift@libertas.dk

Indlæg

Redaktionen modtager gerne indlæg af enhver art – f.eks. artikler, bog- og film anmeldelser, noveller, essays og illustrationer (fotos, tegninger, diagrammer o.l.) – men påtager sig intet ansvar for materiale, der tilsendes uopfordret.

Indlæg sendes til redaktionen på tidsskrift@libertas.dk.

Skrivevejledning fremsendes ved henvendelse.

Redaktion

Selskabet Libertas

Libertas er en uafhængig og ikke-partipolitisk gruppe, som har til formål at fremme et åbent samfund baseret på den frie tanke og den frie markedsøkonomi.

Forretningsfører (abonnement, administration og regnskab)

Christian Bergquist

Østbanegade 105, 4.th.

2100 København Ø,

Tlf./e-mail: 3555 3726 - cbe@libertas.dk

Sekretær (arrangementer og aktiviteter)

Helene Haabegaard

info@libertas.dk

Hjemmeside og nyhedsbrev

www.libertas.dk

Præsidium

Bo Andersen, Chresten Andersen, Christopher Arzrouni, Rasmus Bartholdy, Otto Brøns-Petersen, Jacob Wimpffen Bræstrup, Morten Carmel, Lars Christensen, Villy Dall, Flemming Friese-Jensen, Nikolaj Gammeltoft, Hans Christian Hansen, Jens Frederik Hansen, Nicolai Heering, Morten Holm, Gunnar Jacobsen, Henrik Gade Jensen, Palle Steen Jensen, Thomas Breitenbach Jensen, Tage Sværke Jessen, Martin Jul, David B. Karsbøl, Mikkel Kroglund, Kristian Kyndi Laursen, Mikael Bonde Nielsen, Rasmus Dalsgaard Nielsen, Dan Terkildsen, Anders Wivel, Sune Wæsel og Finn Ziegler.

Kontakt

libertas@libertas.dk

Nazisten fra den sorte skov - radikal antiindividualisme

En anmeldelse af Emmanuel Fayes *Heidegger: The Introduction of Nazism into Philosophy*

Hvordan kan en erklæret nazist blive den akademiske venstrefløjs mest yndede filosof? Og hvordan kan han vinde fantastisk udbredelse i alle de intellektuelle kredse, der ellers rutinemæssigt benytter sig af nazi-analogier til at sværte modstandere på højrefløjen? Tidsskriftet Libertas' anmelder har læst en bog, hvori det hævdes, at den berømte filosof ikke bare var nazist på hobbybasis, men faktisk lod politik og filosofi smelte sammen i en raffineret kollektivistisk ideologi.

Af Eva Agnete Selsing

Non sum qualis eram – *jeg er ikke den, jeg var*, latinsk ordsprog

Han er ubestridt en af det tyvende århundredes mest indflydelsesrige tænkere. Han er elsket og hadet; i dag mest elsket af den progressive venstrefløj, der ynder at læse en slags metafysisk revolution ind i hans – en reaktionær bonderomantiker fra Schwarzwald - værker. I tidligere tider, under Weimarrepublikken, var hans tilhængere også socialister, men af et mere nationalt sindelag. Mesteren fra Den Sorte Skov har også fans på den anden fløj; nogle konservative holder af hans *völkische* overvejelser og mener, ligesom de andre proponenter, at det sagtens lader sig gøre at adskille tænkerens tanker fra det, der opfattes som hans politiske vildfarelser.

Det er naturligvis Martin Heidegger (1889-1976), vi taler om – en mastodont i den nyere idéhistorie, og med en fantastisk gennemslagskraft på verdensplan, ikke bare blandt sine filosofkolleger, men hos undervisere, journalister, intellektuelle og meningsdannere generelt.

Og samtidig en af de mest skadelige for alle os, der holder af individuel frihed og kapitalisme. Men hvorfor egentlig? Libertas har fornøjelsen af at anmelde en bog, der beskriver, hvordan Værens-rebellen Martin Heidegger har haft held til at radikalisere antiindividualismen i filosofien.

Hans bidrag til filosofihistorien består først og fremmest i det ambitiøse forsøg på at omtænke vores forhold til virkeligheden og vores egen eksistens, *Dasein*. Hans hovedværk, *Sein und Zeit*, 'Væren og tid', introducerer, sammen med resten af hans filosofiske apparat, en ny ontologi, der skulle være bedre egnet til at beskrive og besvare 'Værens mysterium.' Metafysikken skulle frigøres fra sin tidligere historie, hvor den siden Platon var blevet opfattet som *det værendes* historie. I stedet skulle metafysikken handle om Væren – altså *det værendes væren*. For der var, mente Heidegger, tale om en *ontologisk differens* mellem *det, der er*, og *at* eller *hvordan* noget er. Heidegger indrømmer faktisk, at et delmål med hans ambitiøse projekt er en 'destruktion' af tidligere tiders metafysik.

Pakket ind i neologismer, et dunkelt og svært forståeligt sprog, og med flittige referencer til hele idéhistorien er det dog ikke alle forundt at få indsigt i Heideggers oeuvre. Og det bliver ikke lettere af, at Heidegger-connaisseurs salvesfuldt påpeger, at han skam skal læses på tysk, hvis man vil have den fulde mening med. Lægfolk er derfor som regel henvist til den omfattende og meget brogede sekundærlitteratur, der mestendels består i mere eller mindre vellykkede forsøg på at oversætte de ofte håbløst knudrede passager i de kendteste værker, til et nogenlunde forståeligt sprog. Men der er også en anden slags sekundærlitteratur, en niche, om man vil, der udelukkende beskæftiger sig med Heideggers politiske liv, altså som nazist, og hvilke implikationer, det fik for hans virke som tænker.

Heideggerlæsningen og –receptionen kan – hvad angår nazismediskussionen - overordnet inddeles i to skoler: den, der mener, at Heideggers nazisme var en kort og for hans tænkning irrelevant fase og den, der hævder, at hans forhold til den nationalsocialistiske ideologi snarere end en flirt var et langvarigt kærlighedsforhold, der direkte afspejlede sig i hans filosofiske værker, og at de sidstnævnte måske endda udspringer af det første. Notabiliteter som Jürgen Habermas og Theodor Adorno hævder således begge, om end på hver sin måde, at Heideggers filosofi ikke kan adskilles fra hans nazisme.

Langt de fleste Heidegger-scholars tilhører dog den første skole. Særligt hans franske proponenter, og i særdeleshed Jacques Derrida, har været ivrige efter at portrættere manden som et af mange ofre for tidsånden. De har eksempelvis hæftet sig ved, at Heideggers pro-nazistiske rektorat på Freiburg Universitet i april 1933 kun varede et lille år, samt at han skarpt kritiserede den nazistiske 'biologisme'. Som vi skal se frikender ingen af disse forhold ham dog.

Men selvom franskmænd og andre Heidegger-fans gennem tiden har gjort, hvad de kunne for at negligere hans politiske ståsted før og under krigen, måtte selv de mest radikale forsvarere forholde sig til de alvorlige anklager om en langt mere intim forbindelse med den nationalsocialistiske ideologi, der kom frem med det banebrydende værk, *Heidegger et le nazisme*, Heidegger og nazismen, skrevet af Victor Farias i 1987. Farias havde adgang til hidtil hemmelige dokumenter, deriblandt flere, der havde ligget i Stasis arkiver, og dokumenterer et langvarigt forhold mellem tænkeren og ideologien.

Efter Farias' værk kom flere andre til, derunder Hugo Ott's *Martin Heidegger: A Political Life* (1993) og Hans Slugas *Heidegger's Crisis: Philosophy and Politics in Nazi Germany* (1993). Til rækken af kritiske værker kom så i 2005 (oversat til engelsk 2009) Emmanuel Faye's *Heidegger – The Introduction of Nazism into Philosophy In Light of the Unpublished Seminars of 1933-35*.

Først bør det nævnes, at Heidegger-kritikken næsten er et familieforetagende for Faye; hans far, Jean-Pierre Faye, filosof, brugte en anelig del af sin karriere på at demaskere Heidegger og på at tale dennes apologeter imod. Han skrev blandt andet om Derrida, at han var en repræsentant for *le malheur Heideggerien*. Som far, så søn, og Faye *fills* er også filosof, med et professorat

på et fransk universitet og altså et eget opgør med den tyske tænker.

Bogen er skrevet af en filosof, og om ikke til filosoffer, så hjælper det i hvert fald at være bekendt med idéhistoriens grundtræk siden antikken, og måske et lille forkendskab til Heideggers værker. På trods af indforståetheden er den alligevel holdt i et tilgængeligt sprog, opdelt i ni kapitler og med et omfattende men ikke særlig detaljeret noteapparat.

Inden vi ser nærmere på indholdet af bogen er en kort opremsning af fakta på sin plads. For hvad ved vi egentlig om nazisten Heidegger? Eet er det filosofiske indhold i hans bøger, der som nævnt kan diskuteres med eller uden hensyntagen til ideologiske svinkeærinder. Noget andet er, hvad han faktisk sagde og gjorde i 1930'erne og 40'erne. En fuldstændig optegnelse har vi naturligvis ikke plads til, men her følger en række af de væsentligste kendsgerninger: Han blev medlem af nazistpartiet kort efter at have tiltrådt som rektor på Freiburg Universitet i 1933, og var medlem indtil krigens slutning. Han holdt en særdeles pro-nazistisk tiltrædelsestale og introducerede blandt andet det totalitære *Gleichschaltung*, altså den politiske ensretning, af academia. Han plejede omgang med de mest rabiate nazistiske studenterorganisationer, også efter at have fratrædt rektoratet i 1934. Han afskar forbindelsen til sin filosofiske mentor, Edmund Husserl, angivelig fordi denne var jøde. På den anden side havde han en jødisk elskerinde, Hannah Arendt, samtidig med at han kritiserede 'forjødningen' ('*Verjudung*') af de tyske universiteter og flittigt hyldede både Hitler og *Das Führerprinzip* i både taler og breve, også langt op i 1930'erne.

Af hans korrespondancer og andre skrivelser fra årene efter rektoratet, som er delvist offentliggjort i de samlede - men ukomplette, fordi Heideggers efterkommere ikke vil udgive visse dele af hans breve og taler, særligt fra krigstiden - værker, *Gesamtausgabe*, fremgår det, at han var en ivrig tilhænger af den nationalsocialistiske idé, og at han ved hjælp af sit imponante og selvopfundne begrebsapparat forsøgte at flette sine ambitioner for det tyske folk ind i sin filosofi – og sandsynligvis også omvendt.

Det er altså ikke til at komme udenom at Heidegger var nazist, og at hans tilknytning til partiet ikke blot var en strategisk handling for at få og beholde sit rektorat.

Men hvad der kom først, filosofien eller politikken, er stadig et stridsmål. Visse af Heideggers kritikere, herunder altså Habermas og Adorno, mente, at tænkerens nazisme udsprang af hans filosofi.

'Selvbekræftelse' af det tyske folk

Andre kritikere, og herunder altså Emmanuel Faye, mener, at det forholder sig omvendt. Heideggers filosofi er formet af hans nationalsocialistiske sindelag, hvorfor ethvert forsøg på at se filosofien adskilt fra politikken ikke blot er naivt, men direkte farligt idet man derved indirekte anerkender en form for nazistisk ontologi. Som bevis for denne påstand fremfører Faye utallige eksempler gennem hele bogen på, hvordan Heidegger i såvel taler som på skrift ikke selv evnede at adskille politik og filosofi. Det mest berygtede eksempel er tiltrædelsestalen i forbindelse med rektoratet ved Freiburg Universitet i april 1933, der blev læst op under overskriften 'The Self-Affirmation of the German University.' Umiddelbart ikke noget at blive oprørt over, men Heidegger mente noget ganske særligt med ordet 'self-affirmation'

(*Selbstbehauptung*). Han havde lånt betegnelsen fra Oswald Spengler (1880-1936), en tysk filosof og historiker, hvis arbejder, særligt om civilisationers cykliske tilbliven og uddøen, blev flittigt anvendt af den intellektuelle elite i naziregimet. Spengler definerede politik som den modalitet i hvilken den menneskelige eksistens 'bekræfter' sig selv og blomstrer, og Heidegger var enig: Politik er simpelthen selvbekræftelsen af vores eksistens. Hvis læseren synes, det lyder dunkelt, så følg bare med videre. Med 'selvbekræftelse af det tyske universitet' mente Heidegger selvbekræftelsen af det tyske folks væren. Den tyske videnskab, formidlet fra universitetet, og det tyske folk skulle bekræfte deres styrke gennem en fælles vilje til magt. Videnskaben skulle ikke være 'liberal', men fungere ved den nazistiske dikotomi leder/følge. Rektorens opgave var spirituelt lederskab, på samme måde som det tyske folks *Führer* først og fremmest skulle forme og styrke folkets angivelige ønske om selvbekræftelse – altså magt: "Det tyske folk må vælge sin fremtid, og dets fremtid er bundet til Føreren." Fællesskabet af lærere og studerende skulle være et 'kamp-fællesskab', idet kun kamp (*Kampf*) fremmer og bevarer viden. Det tyske folks essens, dets *Dasein*, skulle altså være universitetets primære fokus. Heidegger kunne antagelig iklæde dette et akademisk præg ved at hævde, som det også sker i *Sein und Zeit*, at en tings 'essens' er dets 'sandhed'. Fremme af 'essensen' bliver således fremme af 'sandheden'. Men 'essens' lever i skjulthed – og med vanlig

forkærlighed for at forvanske idéhistoriens nøglebegreber, benævnte han denne 'sandhed' med det græske ord *aletheia*, der egentlig betyder sandhed, men altså med Heidegger kommer til at betyde 'uskjulthed.' 'Essensen' afslører sig ikke, kommer ikke ud af sit skjul, ved hjælp af tænkning. Kun mod (*Mut*), i form af det tyske *Gemüt*, altså temperament, kan frembringe, eller gøre sandheden uskjult. *Dasein* er styret og afhængigt af kamp, og ender i dekadence uden. Essensen 'essenser', altså gør det, den skal, i kamp. 'Sandhed' forstået som uskjult essens, og mere præcist det tyske folks skæbne, har aldrig været længere fra sin oprindelige betydning.

There you go. Videnskaben er hermed sovset ind i den særlige blanding af nazisme, nationalromantik og dunkel filosofi, Heidegger excellerede i. Vi aner allerede konturerne af en hårdkogt kollektivism, hvor de tyske universiteter, og den videnskabelige sandhedssøgen dermed, bliver det nazistiske regimes propagandaredskab. Ingen selvstændig tænkning her.

Forbindelsen til Becker

I et afsnit om en af Heideggers disciple, den rendyrkede racist Oskar Becker, forsøger Faye at vise, hvordan Beckers meta-raceideologi har sit filosofiske udgangspunkt i Heideggers tænkning. Becker ønskede at eksplicitere raceelementet i 'den nye ontologi'. Denne nye disciplin var, som nævnt ovenfor, Heideggers forsøg på at udstille den 'ontologiske differens' mellem det værende og Væren. Altså mellem *tingen* og *tingens væren*. Som så mange gange tidligere ønskede eleven at overgå sin lærer. Becker forsøgte, som Heidegger, at give nazismen et filosofisk grundlag, og adopterede derfor hele det nazistiske styres terminologi. For Becker var metafysik kun mulig for visse folk; særligt det 'nordiske.' Metafysik og race kommer ud på et, idet "menneskets essens afhænger af bevarelsen af hans race." Heidegger talte også senere om 'værens essens', men blev altså til at starte med overgået af sin elev.

Men hvad siger det egentlig om Heidegger? At han aldrig, i hvert fald ikke offentligt, eller i de publicerede korrespondancer, tog afstand fra sin elevs brug af hans idiosynkratiske terminologi er da vel ikke nok til at bevise, at han var enig med Becker? Måske ikke. Men vi har ingen grund til at tro, at Heidegger var mindre forfængelig og nidkær angående brug og misbrug af sine filosofiske nøglebegreber, end enhver anden af historiens store tænkere. Og en så radikalt ideologisk udlægning af Heideggers neologismer som den

Becker præsterede – blandt andet da han repræsenterede naziregimet i forarbejdet til en stor international Descartes-kongres i 1937 – burde have fremprovokeret protester fra begrebernes egentlige ophavsmand, om denne havde været uenig. Vi har med andre ord ikke mange gode grunde til at antage, at Heidegger var langt fra Becker i dennes forsøg på at nazificere filosofien. Et eksempel, fra resumeet af teksten, Becker sendte til Descartes-kongressen:

“Plato’s well-known expression *epekeina tes ousias* and Aristotle’s considerations on the theme of first philosophy bring about the recognition, in the idea of transcendence, of a double meaning that is not clarified. The systematic pursuit of this problem leads to a separation of the traditional idea of transcendence into a ‘transcendence’ properly so called (in an eminent sense) and a new form, hitherto given insufficient attention, ‘paratranscendence.’ It corresponds to the ‘natural’: organic growth, maternal powers, blood and earth. The research concerning it founds a new metaphysical discipline of the same kind as ontology: ‘parontology.’”

Udover den klare reference til den nazistiske *blut und boden*(blod og jord)-tankegang og neologismerne, er der et tredje heideggerian’sk træk: forsøget på at fylde ideologisk indhold ind i metafysikken som disciplin. Vi forstår på citatet, at den nye metafysik – som sandsynligvis ikke let lader sig adskille fra ‘den nye ontologi’ – ‘svare’ til (“corresponds to”)organisk vækst, de skabende, moderlige kræfter, og altså dét folks *blod*, der bebor netop denne *jord*. En radikalt anderledes tilgang til metafysik end tidligere set.

Det ‘metafysiske’ folk

Men havde Becker det nu også fra Heidegger? Hvis vi går tilbage til *Sein und Zeit*, så var det som nævnt blandt andet Heideggers formål i værket at omkalfatre vores opfattelse af metafysikken. Metafysik skulle beskæftige sig med værensspørgsmålet, med væren qua væren. At sige, som Faye gør det i bogen, at Heidegger dermed reducerer metafysik til spørgsmålet om væren, er måske en stramning. Men han ønskede i hvert fald at give værensspørgsmålet sit velfortjente primat. Heidegger skriver efterfølgende i sin introduktion til metafysik, *Einführung in die Metaphysik*, at:

“We are concerned with reconnecting man’s historical being-there – and this always means at the same time our ownmost future being-there in the totality of the

history intended for us – to the power of being that was originally to be opened out... That is why we have related the question of being to the destiny of Europe, where the destiny of the earth is being decided – while our own historic being-there proves to be the center for Europe itself.”

Og videre:

“We are caught in a pincers. Situated in the center, our people incurs the severest pressure. It is the people with the most neighbours and hence the most endangered. With all this, it is *the most metaphysical of peoples* [EAS’ kursiv]. We are certain of this definition, but our people will only be able to wrest a destiny from it if *within itself* it creates a resonance, a possibility of resonance for this definition, and takes a creative view of its tradition. All this implies that this people, as a historical people, must move itself and thereby the history of the West from within the center of their future “happening” into the primordial realm of the powers of Being. If the decision regarding Europe is not to bring annihilation, that decision must be made in terms of new *spiritual* energies unfolding historically from our center.”

Mens Becker fremhævede det ‘nordiske folk’, og ikke mente, at ‘alle folk’ kunne have en metafysik, erklærer Heidegger dog tyskerne som “det metafysiske folk.” Dette fordi Tyskland lå klemt inde mellem Rusland i Øst og Amerika i vest, og havde flest mulige fjendelande omkring sig.

Metafysik har altså, med Heidegger, ikke meget med *prima philosophia* at skaffe. Han ønskede godt nok at formulere en ‘fundamental ontologi’ – men begrebet ‘metafysik’ får en sinister klang, når det ligeud påstås, at det tyske folk er mere metafysisk end andre. Hvis metafysik mere eller mindre udtømmes af værensspørgsmålet, og svaret på dette spørgsmål skal findes i ‘Europas centrum’, altså Tyskland, er metafysik som disciplin så bundet til det tyske folks skæbne? Og vil det sige, at Heidegger havde et værenshierarki for forskellige folk eller befolkningsgrupper?

Og al denne tale om ‘folk’ som metafysikkens bærer; hvad med individet? Hvis man ønskede at eliminere tanken om et ‘individ’ er det oplagt at begynde i filosofiens grundlæggende disciplin, nemlig metafysik. Og som vi skal se kunne det meget vel være netop dét, der var Heideggers ærinde.

Exit Descartes, exit subjekt

Men det er ikke kun overordnede filosofiske begreber, der får en tur i Heideggers maskineri. Også adskillige af idéhistoriens fremmeste repræsentanter har nydt godt af hans opmærksomhed. Deriblandt René Descartes, der med sit berømte diktum *cogito ergo sum*, 'jeg tænker, altså er jeg', var ophavsmand til modernitetens opfattelse af subjektet. Inden dekonstruktionen af det cartesianske cogito havde Heidegger dog gjort sit forarbejde; nemlig elimineringen af tidligere tænkeres metafysik. Målet var, som Faye skriver, noget så paradoksalt som en ontologi uden kategorier. Aristoteles' substansbegreb får kniven. Ligeledes infinitivet 'at være', der erstattes af 'at-væren' (*das Sein*). Kants transcendentale analytik skiftes ud med en 'eksistensanalyse', der munder ud i en række 'eksistentialer', som er måder at være til på. Hvordan disse eksistentialer unddrager sig status som 'kategorier' melder historien ikke noget om.

Således, med en filosofisk tabula rasa, går han til Descartes. I et kursus om Nietzsche fra 1923-24 giver han en usædvanlig fremstilling af det cartesianske cogito. I Descartes' hovedværk, *Meditationer over den første filosofi*, skelnes mellem de to former for substans, denne verden består af. Der er *res extensa*, den udstrakte substans – det er alt det, der har fylde i tid og rum. Og så er der *res cogitans*, den åndelige substans – vores sjæl og sind. Heidegger knytter den tænkende substans, *res cogitans*, sammen med begrebet *subjectum*, altså 'subjekt.' Umiddelbart lyder det ikke forkert; men Heideggers opfattelse af 'subjekt' ligger, som vi skal se, et helt andet sted end man kunne forvente. Og Descartes selv lavede aldrig dén forbindelse.

Descartes hævdede heller ikke, som Heidegger påstår, at jeg'et, og dermed dets viden, skulle være absolut. Tværtimod; tvivlen er det cartesianske jogs tro følgesvend. Descartes ville også betakke sig for den sammenligning med Luther, Heidegger bringer til torvs. Den cartesianske 'vished' om sikker viden, er ikke sammenlignelig med Luthers 'vished' om troens frelse. Faktisk er de to hinandens epistemiske modsætninger. Descartes' meditationer er netop et forsøg på at finde et sekulært, rationelt fodfæste for den enkelte. Hvordan kan jeg vide, at jeg er til? Descartes' arkimediske punkt er et rationelt udledt argument; Luthers vished bunder i tro.

Der er naturligvis en pointe med Heideggers fordrejning af Descartes. Ved at gøre jeg'et og dets

viden *absolut* kan han præsentere den cartesianske metafysik som forløberen for 'subjektets absolutte dominans i moderne tid.' Mellestationen i denne udvikling er Hegels 'absolutte viden', og kulminationen sker med Nietzsches 'vilje til magt.' Vi har altså tretrinsraketten

Descartes → Hegel → Nietzsche

Vi fornemmer allerede dekomponeringen af det tænkende subjekt; Hegels vidensbegreb skulle forklare, hvordan mennesket kommer i kontakt med, og måske erkender, det absolutte. Hegels 'absolutte' var ånd, historiens ånd – og det er ikke svært at se, hvorfor denne tanke har inspireret Heidegger. Erstat eventuelt 'historien' med 'folket,' og så er flugten fra det cartesianske (ikke Heideggers) subjekt tydelig. Med det sidste spring til Nietzsche er vi meget langt væk fra Descartes' ydmyge cogito, der først og fremmest tvivler.

Radikal antiindividualisme

Men hvad betød så 'subjekt' for Heidegger? Indledningsvist var det, med et kernenasistisk udtryk, 'degenereret' (*Entartung*) at være knyttet til jeg'et. 'Jeg' bliver til en degenerering af væren-sig-selv. Lyder det dunkelt? Så læs med her:

"Subjectivity can never be determined on the basis of I-hood or be founded on it. Though it is difficult for us to get the false undertone of the "individualist" out of our ears when we hear the words "subject" and "subjective," the following must be inculcated: The more, and the more universally, man qua historical humanity (people, nation) rests on himself, the more man becomes "subjective" in the metaphysical sense. The accent played on the community in opposition to the egotism of the individual is not, metaphysically conceived, the overcoming of subjectivism but indeed its fulfillment, for man – not the separate individual, but man in his *essence* – is now getting on track: all that is, all that has been implemented and created, undergone and overcome, must rest on him and be comprised beneath his domination."

Her står det klart: 'subjekt' betyder underkastelse til kollektivet, og jo mere den enkelte identificerer sig med folket eller nationen, desto mere 'metafysisk' bliver han. Vi husker, at 'metafysik' for Heidegger betyder 'det tyske folk', og vi har dermed cirkelslutningen: subjekt = metafysik = det tyske folk = subjekt. Der er ingen plads til individet her. Og det er i dette, at Heideggers radikale antiindividualisme viser

sig stærkest. Som Orwell viste i 1984 kan man kontrollere et folks tanker ved at kontrollere dets sprog. Hvad vi ikke kan udtrykke, kan vi heller ikke tænke. Og hvad vi ikke kan tænke, kan vi dårligt handle efter. Hvis vi eliminerer individtanken bliver det svært at handle som et individ, endsige at opfatte sig som et.

Heidegger er ikke den første, der har ønsket at give kollektivet forrang for individet. Men han er den første til at systematisere en antiindividualisme med et så insisterende ontologisk fundament.

Folket over individet

Vi er altså gået fra den ene vederstyggelighed til den anden; fra destruktionen af filosofihistorien til destruktionen af subjektet. Lad os fortsætte med det sidstnævnte og se nærmere på det efterhånden velkendte *Dasein*. Heidegger fandt, at begrebet 'menneske' var for specifikt, og foretrak igennem hele sit værk at kalde mennesker for *Dasein*, altså 'dér-væren.' Allerede her aner vi konturerne af hvad der sandsynligvis var tænkt som en sproglig revolution, der skulle ændre vores opfattelse af os selv og hinanden. Begrebet 'menneske' kan bruges om et individ, der fremtræder med sin fulde egenart. Det samme gælder ikke 'dér-væren', der ganske vist også er en generel betegnelse, men hvor den deskriptive kerne er det menneskelige fællestræk; nemlig at vi eksisterer. En 'dér-væren' er ganske rigtigt konkret i tid og rum og dermed potentielt individualiseret – men det er ikke pointen med begrebet. Hvis man i stedet for at sige 'et menneske' tvinges til at sige 'dér-væren', har man allerede mistet muligheden for at formulere alle de karakteristika, der udgør et individ. 'Dér-væren' betoner udelukkende at vedkommende er. Ikke hvem, ikke hvordan.

Og det er ikke så mærkeligt. Hvis man, som Heidegger, er mest optaget af væren qua væren – hvilket, som vi har set, primært betyder 'det tyske folks væren'- så er individet uinteressant. Det er folket, og folkets *essens* (*Wesen*), der bestemmer historien. Og historien lå Heidegger på sinde. Med trusler fra både bolsjevikker og liberalister, frygtede han at miste den europæiske kulturelle egenart, han så forfinet i det tyske folk. Hvis man ser bort fra hans nazisme er der elementer i denne tankegang, der også i dag lyder fornuftige for det værdikonservative øre. Men *kan* man adskille hans ideologi fra filosofien?

Man fristes til at læse Heidegger med Platon-briller: hvis folkets *essens* udgør den autentiske væren, er den

enkelte 'dér-væren' overhovedet andet end en instantiering af idéen om folkets væren? Er det i folket – og måske kun det tyske? – at den enkelte undslipper *uegentligheden*, den hjemløse tilværelse som *Das Man*? Heideggers begreb om 'uegentlighed' er også blevet tolket som den tilstand af ansvarsforflygtigelse, det moderne menneske ofte befinder sig i. 'Das Man' repræsenterer dermed den apatiske type, der lader omstændighederne bestemme, i hvilken retning, hans liv skal gå.

Hvis ikke det enkelte menneske i sin egenart har interesse, hvilken værdi har det da? Og hvilke rettigheder kan man så tilskrive det, om nogen?

Fra antiindividualisme til maskeret nihilisme

Svaret på, hvordan Heidegger er blevet så udbredt på venstrefløjen ligger altså lige for; hvis man fjerner hitlerismen og de sentimental-nationalistiske fraser, bliver en radikal antiindividualisme tilbage. Den enkelte har ingen mening, ingen egentlig væren udenfor kollektivet. Heideggers modernitetskritik, der ganske vist kom fra et konservativt udgangspunkt, appellerer ikke desto mindre til nutidens progressive og post-progressive kritikere af den kapitalistiske verdensorden, hvor individet er i centrum.

Heideggers artagere, deriblandt Gilles Deleuze og Jacques Derrida, fortsatte det radikale projekt; elimineringen af den enkelte skulle ske ved hjælp af sproget. Ved at insistere på, at subjekt-objekt-skellet blot var en social konstruktion, og på, at det enkelte menneske intet andet er end et stadigt flux af indtryk i den totale eksistens' evige malstrøm, ville man med tiden opdrage de uoplyste masser til ikke at opfatte sig selv som autonome entiteter. Denne form for de(kon)struktivisme fører naturligvis ikke nødvendigvis til noget kollektivt, og heri adskiller Heideggers filosofiske børn sig fra deres fader, som ønskede individet opslugt af folket. Som det ofte sker, er hans arvinger mere ekstreme; opløsningen af individet skulle ske for opløsningens egen skyld. En form for maskeret nihilisme, hvis eneste fikspunkt lader til at være dyrkelsen af kaos, det ubestemte, det, der er imellem det, der er.

Heidegger opstiller et værenshierarki, hvor kollektivet rangerer højest, der både appellerer til højre og venstre. Men mens konservative ønsker at forsvare det nationale fællesskab på grund af dets historiske værdi og altså ikke for kollektivets egen skyld, har fællesskabsdyrkerne på den modsatte fløj den

modsatte hensigt. Og endnu mere så i disse tider, hvor multikulturalismen flourer alle steder, hvor man nærer respekt for den akademiske utopisme; her er afskaffelsen af det nationale og konkret historisk aflejrede nærmest et mål i sig selv.

Et veldokumenteret karaktermord

Vi kan altså, med Faye, konkludere, at Heidegger ikke bare var nazist af navn. Og på trods af, som det blev nævnt i indledningen, at hans forsvarere har forsøgt at portrættere ham som et offer for tidens herskende tanker, er der ikke mange formildende omstændigheder omkring hans virke. Selvom Heidegger kun var rektor i et år, var han ansat på universitetet under hele ensretningen og medlem af partiet til krigen sluttede. Og kritikken af biologismen blev af Heidegger begrundet med, at den ikke var tilstrækkeligt holistisk. Racetænkningen handlede for Heidegger ikke kun om biologi, men var et metafysisk anliggende; blod og slægt, altså biologi, var vigtige ingredienser i argumentationen for det tyske folks overlegenhed. Men denne overlegenhed var først og fremmest konstitueret i en 'værensoplevelse', forstået "metafysisk" – altså i Heideggers betydning af ordet – som magt og underkastelse. Så hans kritik af biologismen kan dårligt ses som en afvisning af racetænkningen. Tvært imod.

Efter krigen forsøgte Heidegger at redde sit eftermæle ved at tage afstand fra nazismen og dets regime. Faye gendriver flere af disse forsøg, blandt andet ved at vise uddrag fra korrespondancer og taler, der i efterkrigstiden endnu ikke var offentliggjort. Det er tydeligt, at der mangler overensstemmelse mellem før- og efterkrigstids-Heidegger hvad angår dennes opfattelse af den nazistiske ideologi.

Men lad det være sagt med det samme: Læseren er på intet tidspunkt i tvivl om, at en af Fayes klare hensigter med bogen er et karaktermord på filosofen Martin Heidegger. Og mens han argumenterer temmelig overbevisende for sin sag i form af kommenterede uddrag af både udgivne og hidtil upublicerede tekster, virker det irriterende på læseren at blive konfronteret med hvad der fremstår som forfatterens personlige mening så ofte som det er tilfældet i bogen. Eet er engagement; noget andet er at have noget i klemme. Og selvom Faye sikkert har sine gode grunde til at tage afstand fra såvel tænkeren som det politiske menneske Heidegger, så ville det klæde såvel beretning som hans sag at beskrive sagforholdene mere nøgternt.

Der er også flere steder i bogen, hvor forfatteren tager sig nogle oversættelsesmæssige friheder, som grænser til det uretfærdige – eksempelvis når han uden videre oversætter et mere eller mindre neutralt begreb som 'slægt' med et kontroversielt ord som 'race.' Det er ikke særlig pænt.

Så ja; der er forbehold. Men de er slet, slet ikke graverende nok til at skulle afholde eventuelle læsere fra at gå i gang. Tvært imod. Faye har skrevet et vigtigt og læseværdigt værk om, hvad der sker, når dunkel filosofi og totalitær politik forelsker sig i hinanden.

Referencer:

Emmanuel Faye (2009): *Heidegger: The Introduction of Nazism into Philosophy in Light of Unpublished Seminars 1933-1935*, Yale University Press.

Det liberale genom

En anmeldelse af Matt Ridleys *The Rational Optimist*

Matt Ridley er en britisk forfatter, der i sine tidligere bøger har beskæftiget sig med det kontroversielle felt evolutionær psykologi. I *The Rational Optimist* tager Ridley metoden fra Evolutionær Psykologi og anvender den på politik og økonomi. Bogens centrale tese er et sammenrend af Meme-teorien, Adam Smith og Charles Darwin. Ideer krydses og bliver til nye ideer. Hjulet og spanden blev til trillebøren, krudt og kirkeklokker blev til de første kanoner, og telefoni og computere blev til internettet. *Combine and Conquer*. De levedygtige ideer overlever på det frie marked og masseproduceres, og de dårlige uddør, medmindre uliberale kræfter holder dem kunstigt i live.

Af Ryan Smith

Når økonomer vil vurdere lægmænds forståelse af økonomi, så spiller de ud med en test, der består af en kort række ja/nej-spørgsmål. Der er tale om spørgsmål, hvor svaret ikke er til diskussion, og som ethvert dannet menneske burde kunne besvare korrekt. Et af spørgsmålene lyder: Er verden blevet rigere i løbet af de sidste 30 år?

Svaret er selvfølgelig ja. På trods af aktiekrise, oliekrise, dot-com-krise, fødevarekrise og nu finanskrisen har de sidste 30 år set verdens samlede velstand vokse et sted mellem 25% og 50%, alt efter hvilke tal man konsulterer. Blandt USA's såkaldt "fattige" har 99% elektricitet, 95% har TV, 60% har VHS eller DVD, og 71% ejer mindst én bil. De fattige lever også længere og med færre sygdomme og handicap end for 30 år siden. Alle væsentlige målbare økonomiske kriterier peger i retning af, at verden er blevet et rigere, renere og rarere sted.

Når venstreorienterede græsrodsorganisationer, tænketanke og velfærdspolitikere blæser til kamp mod fattigdom (hvilket de ofte gør), så er det i virkeligheden ikke fattigdom per se, de bekæmper men ulighed: I 2010 har USAs fattige en levestandard, som rigmænd i 1910 kun kunne sukke efter: 88% har telefon, 60% en mikroovn, og 46% ejer deres eget hjem. Alle disse procenter er højere end for 30 år siden. De konkrete tal såvel som den velstand, de repræsenterer, er højere end nogensinde før.

Gyser på første klasse

Men vi er ikke blot rigere end tidligere: Vi er sundere, lever længere, og har bedre kontrol over Jordens økosystemer end nogensinde før. På verdensplan er fødevareproduktionen fordoblet over de sidste 40 år, og gennemsnitslevealderen er steget med mere end syv år. Alligevel bombarderes vi dagligt med stadigt mere kreative varianter af budskabet: Verden er ved at gå under: Hungersnød, SARS, svineinfluenza, kollaps i økosystemer, AIDS, overbefolkning, atomar terrorisme, syrerregn, global opvarmning, og en ny istid. Dommedagsprofetier er et mættet marked, og doom-pusherne kan imødekomme enhver smag.

Men som vi har set, så hænger de to trends ikke sammen: Hvis Adam Smiths *impartial spectator* blev bedt om at stille med en uvildig og dispassioneret analyse, så ville han uden at blinke konkludere, at menneskeheden havde det bedre i dag end nogensinde før. Han ville ikke være et sekund i tvivl, når han så, hvordan vi havde reduceret bestanden af rotter i vores byer, rensset vores drikkevand og vaccineret vores børn mod de sygdomme, som før tog op til 15% af en årgang med sig i døden. Han ville sige, at menneskeheden skulle holde op med at bekymre sig, fordi det efter alt at dømmes var ovenud rationelt at være optimist.

Budskabet ville dog næppe trænge igennem, for optimisme ligger ikke til den menneskelige natur. "Jeg har observeret, at det ikke er ham, som håber, hvor andre fortvivler, men ham som fortvivler, hvor andre håber, der tilbedes af en stor stand af mennesker som

en vismand.” sagde John Stuart Mill i sin *Speech on Perfectability*. Og på trods af et hidtidigt *batting average* på 0.00, så lytter vi stadig ivrigt til dommedagsprofeterne. Vi forestiller os hellere det bloddryppende, pestplagede undergangsscenario, end vi lader menneskeheds tusindårige *udviklingshistorie* og de økonomiske statistikker afstedkomme et smil. Således er der brug for en bog, som slår et slag for optimisme – en bog som med udgangspunkt i fornuften fortæller den rationelle historie om den rationelle optimist.

Evolutionær økonomi

Og dét er netop, hvad den britiske forfatter, adelsmand, biolog og børsmægler Matt Ridley har givet os med sin nye bog, *The Rational Optimist*. I sine tidligere bøger, *Genome* og *The Red Queen*, har Ridley primært beskæftiget sig med det kontroversielle felt Evolutionær Psykologi, som også antropologen Dennis Nørmark og idehistorikeren Lars Andreassen har skrevet om herhjemme (*Det Virkelige Menneske* 2007). I Evolutionær Psykologi søger man, som navnet antyder, at finde evolutionære rationaler for menneskelig adfærd og således at svare på, hvordan den menneskelige psykologi spiller sammen med den biologiske natur, som den nu engang er et produkt af. Og resultatet er sjældent kønt: Således lyder et af den Evolutionær Psykologis centrale aksiomer, at det *altid* er rationelt for mænd, at fantasere om andre og flere partnere, simpelthen fordi de producerer flere kønsceller, end én kvinde kan omsætte til afkom.

I *The Rational Optimist* tager Ridley metoden fra Evolutionær Psykologi og anvender den på politik og økonomi: Hvis der findes en grundpsykologi, der karakteriserer mennesket som art, findes der så også en grundøkonomi, der ligeledes kan siges at ligge naturligt til arten? Ifølge Ridley er svaret ja: Hvis vi kigger på vor forfader *Homo erectus*, så havde *Erectus* en livline på hen ved en million år. En million år med stenværktøj og en million år uden innovation; – en million år, hvor knogler og kranier udviklede sig hurtigere end værktøj. Til sammenligning, så startede *Homo sapiens* også med stenkøer, for ca. 200.000 år siden, men flyver nu rundt i det ydre rum. Hvad er forskellen på os og *Erectus*? Det er det Ridley vil svare på, og svaret bliver et nyt felt, en slags *Evolutionær Økonomi*.

Tilbudsjagende jæger-samlere

Homo sapiens har selvfølgelig en større hjerne end alle tidligere menneskerarter. Men en stor hjerne gør

det ikke alene: En Einstein i stenalderen ville ikke være en Einstein, som vi kendte ham, men én jæger-samler blandt mange, og sandsynligvis en temmelig dårlig én af slagsen. Hvad er forskellen på dengang og nu? Ifølge Ridley er det handel, specialisering og arbejdsdeling: Kigger vi til en anden menneskeart, neandertalerne, så tyder de arkæologiske spor på, at mænd og kvinder lavede alt i fællesskab: De jagede i fællesskab, samlede i fællesskab og byggede værktøj i fællesskab. Med *Homo sapiens* ser vi derimod det modsatte mønster: Mændene jager, og kvinderne fouragerer og passer børn. Ved fyraften mødes man og bytter ressourcer. Arbejdsdeling tillader specialisering. I stedet for at zappe rundt mellem tre forskellige beskæftigelser, kan jægerne nu koncentrere sig om at jage og samlerne om at samle. Specialisering giver kvalificeret arbejdskraft, hvilket igen giver mere mad, og med tiden kan det bedre betale sig for stammen at have et par specialister gående som ikke skaffer føde, men udelukkende producerer værktøj til stammens andre medlemmer.

Men da specialisten ikke kan spise sit værktøj, bliver han nødt til at handle med de andre *Sapiens* hvis han vil have noget at spise, og på savannen er der hverken skatter, afgifter eller statsregulering. På savannen sætter vi vores priser, som vi vil, og således er vi fremme ved Ridleys postulerede grundøkonomi for mennesker: Frihandel. Ridley gennemgår et væld af arkæologiske udgravninger og moderne videnskabelige eksperimenter for at vise, at ingen andre menneskerarter lavede værktøj og kunstgenstande, men det hele blev lavet *on location* og sjældent mere end en times gang fra anvendelsesstedet. Som kontrast har selv tidlige *Homo sapiens* fragtet konkylier fra kysten og mange hundrede kilometer ind i Afrika. Og omvendt har man ved kysterne fundet økser lavet af stentyper, som kun findes mange hundrede kilometer inde i landet. Dét mønster er ukendt blandt andre arter.

Og så er der vore nulevende slægtninge: Aberne. Videnskabsfolk har taget aber med i laboratoriet for at lære dem at handle. Chimpanser kan akkurat forstå pointen i at bytte bitter mad (gulerødder) til sukkerholdig mad (druer), men de kan ikke forstå konceptet i at handle sukkerholdig mad (æbler) for endnu mere sukkerholdig mad (druer). Nuancerne er simpelthen for fine. Chimpansens handler efter devisen: “Hvis man allerede *har* mad, man godt kan

lide, hvorfor skulle man så gå af med det?” Som kontrast, så kan seks-årige *Sapiens* handle bolsjer, glasperler og glansbilleder på kryds og tværs i et sindrigt system med nærmest uendelige nuancer, og ifølge Ridley er det denne naturgivne tilbøjelighed til komplekse handler, der har muliggjort den specialisering, innovation og arbejdsdeling, der i dag ligger til grund for den moderne industrialiserede verden. En verden, hvor Einstein kan være teoretisk fysiker, fordi andre er landmænd og skræddere.

Således taler *The Rational Optimist* for frihandel som den naturgivne grundøkonomi, der definerer vores civilisation, driver innovationen fremad og karakteriserer *Sapiens* som art. Bogens centrale tese er et sammenrend af Meme-teorien, Adam Smith og Charles Darwin: Ideer krydses og bliver til nye ideer. Hjulet og spanden blev til trillebøren, krudt og kirkeklokker blev til de første kanoner, og telefoni og computere blev til internettet. *Combine and Conquer*. De levedygtige ideer overlever på det frie marked og masseproduceres, og de dårlige uddør, medmindre uliberale kræfter holder dem kunstigt i live.

Frihandel er samarbejde

Markedskræfterne, ikke hunden, men markedskræfterne er altså menneskets bedste ven. Merkantilisterne misforstod det, Rousseau misforstod det, Karl Marx misforstod det, og i Oliver Stones *Wall Street* misforstod Gordon Gekko det også: Handel er ikke et nulsumsspil, hvor hver krone, du tjener, nødvendigvis er kommet op af min lomme. Handel faciliterer specialisering og arbejdsdeling, og således kan vi sammen blive rigere og mere kompetente, end nogen af os kunne hver for sig. Markedet giver os en fælles platform, hvor vi kan samarbejde, snarere end at slås.

Således det overordnede argument, og de komparative data fra tidligere menneskearter og nulevende menneskeaber. Men Ridley ser også på antropologiske og historiske data fra *Homo sapiens* eget bagkatalog: Antropologer har besøgt de oprindelige stammefolk på Stillehavets forskellige øgrupper, og antropologerne er i store træk kommet frem til, at dér, hvor der er mest krig, også er dér, hvor der er mindst marked: Når man ikke kan berige sig via handel, så finder menneskets driftighed en anden ventil i form af krig, hvor indfødte stammer slås til døden og plyndrer hinandens mad, værktøj, smykker, kvinder og børn.

Fra Stillehavets indfødte ekstrapolerer bogen til *booms* i historien som i Uruk, Indien, Kina, Japan, Holland og England. Hver gang fremdrages frihandel som en determinerende faktor for menneskets velstand og som en forudsætning for, at vi kan leve i fred med hinanden. Og når samme *booms* så senere bliver til *busts*, så viser Ridley, hvordan et kollaps i den frie handel altid var indtruffet kort forinden, og konkluderer, at en civilisations indskrænkning af frihandel er den direkte vej til lovløshed, overtro, etnisk splittelse og forfølgelse af religiøse mindretal. Det lyder måske utroligt, men egentlig ligger pointen blot i forlængelse af en lang række historiske, økonomiske og psykologiske data. Som Voltaire skrev fra sine år i England, så er børsen det eneste sted, hvor “jøden, muhamedaneren og den kristne alle opfører sig, som om de bekendte sig til samme religion, og kalder ej nogen for vantro, med undtagelse af den insolvente.” (*Lettres philosophiques*, VI). Uden et marked gælder jungleloven og den stærkestes ret. Rousseaus ædle vilde er knap så ædel, som han er vild.

Marx og naturen

Men denne sammenblanding af biologi, politik og økonomi er ikke forbeholdt tidlig-moderne oplysningstænkere som Rousseau og Voltaire. I en nyere kontekst skriver Ridley med sin “naturlige liberalisme” sig (muligvis uden at vide det) op imod Lewontin, Rose og Kamins “naturlige marxisme”, som den udfoldede sig i deres 1984-klassiske *Not in Our Genes*. I bogen argumenterer forfatterne for, at videnskaben ikke kan forstå naturen uden først at forstå den marxistiske dialektik. – Et synspunkt som havde fortræffelige kår i de tidlige 80'ere, hvor også den berømte palæontolog Stephen Jay Gould formastede sig til et par socialistisk inspirerede perspektiver på evolutionen, som når han omtalte større spring i evolutionshistorien som “revolutioner”.

I en større kontekst trækker de alle på Friedrich Engels' essay *Anteil der Arbeit an der Menschwerdung des Affen* (1876), hvori Engels fremhæver arbejde som den tilbøjelighed, der har gjort menneskene forskellig fra dyrene og som har muliggjort civilisationen. Langt hen ad vejen er også Ridley enig med Engels, men hvor Engels fokuserer på arbejde (*arbeit*), så fremhæver Ridley i stedet handel som forudsætningen for specialiseret arbejde. Engels tog som sådan ikke fejl, han begyndte bare sin udviklingshistorie *in medias res*. Således fremstår den zig-zaggende Ridley som en dybere tænkere end den ellers så omhyggelige Engels, og Ridley har tillige en anden fordel: I modsætning til

Lewontin, Rose, Kamin, Gould og Engels er Ridley nemlig tilnærmelsesvis falsificérbar på store træk: For eksempel er det vanskeligt at komme uden om, at Europas mørkeste århundreder var i den tidlige middelalder (500-1200 e.Kr.), som indtraf umiddelbart efter det kollaps i interregional handel, der fulgte med Romerrigets fald i 476 e.Kr. Den tidlige middelalder var en epoke med masser af arbejde og hårdt slid, men der var ingen videre handel, og den teknologiske udvikling stod stille. Uden den romerske flåde til at holde pirateri i Middelhavet nede, blev de lukrative handelsruter lagt om til at gå ind over land, og gennem den Arabiske halvø. Europa stagnerede, og de store arabiske erobringer og den islamiske civilisations guldalder (650-1250 e.Kr.) kunne begynde.

Socialdarwinismens skygge

For læseren der allerede er bekendt med Evolutionær Psykologi, kønsforskning og den klassiske liberale tradition vil *The Rational Optimist* på mange måder virke som en logisk sammenskrivning af en stribe gammelkendte pointer. Hvis bogen alligevel kan siges at være kontroversiel, er det på grund af dens sammenblanding af politik og biologi: Ikke-liberale vil uden tvivl stå i kø for at klandre Ridley for at have genåbnet døren til socialdarwinisme, og som liberale må vi ikke glemme, at socialdarwinismens fader, Herbert Spencer, var liberal. Men Ridley har sådan set ikke gjort andet end at give os en udviklingshistorie, som sætter Hume og Mill dér, hvor Marx og Rousseau plejer at sidde, – en udviklingshistorie, hvor heltene ikke hedder Bonaparte og von Habsburg, men Rothschild og Wilberforce.

Ridley forbliver lødig. Og med sit forsvar for universel frihandel går Ridley sådan set ikke længere end Århus-professoren Frederik Stjernfelt gik, da han aldeles ukontroversielt forsvarede universel ytringsfrihed med henvisning til tyngdeloven i DR2s *Deadline* (06.01.2010). Hvor Stjernfelt blander politik og fysik, så blander Ridley blot politik og biologi, og hvis Ridley kan siges at være mere kontroversiel, så er det udelukkende, fordi Ridley snakker om økonomisk frihed, mens Stjernfelt snakker om kulturel frihed. Og kigger man tilbage over de sidste 3000 års historie, så er der langt flere eksempler på, at frihandel ligger naturligt til mennesket, end at tolerance og ytringsfrihed skulle gøre det.

Sten i skoen

Skulle man alligevel nævne et par svagheder ved Ridleys tænkning, så gør Ridley sig til talsmand for den

holdning, at man må skelne skarpt mellem finansmarkeder og konventionelle markeder, idet han anser finansmarkeder som værende underlagt en anderledes "uproduktiv" logik. Havde Ridley imidlertid kunnet sin Hayek, så ville han vide, at når finansmarkederne er underlagt en anden logik, så skyldes det statslig indblanding i form af centralbanker, der forvrider konkurrencen ved at forgylde udvalgte privatbanker med en særligt lav udlånsrente. Ligeledes har statsregulering sørget for, at en lang række finanshuse er tvunget til at købe kriseforsikring, hvilket har overført det endegyldige forretningsansvar fra selve den finansielle aktør til forsikringsudbyderen, og således skabt en branche, hvor *Moral hazard* er normen.

En anden svaghed i Ridleys bog er, at han ikke lader til at medregne parasitteori i sin naturalistiske fremstilling af den grundøkonomi, som han ellers anser som noget nær naturgiven: Evolutionen består af træk og modtræk. Hvis frihandel er det naturligt forekomne stadie for mennesker, så gælder det også, at der naturligt vil opstå parasitter, som lukrerer på det fremherskende system uden selv at bidrage. Og således har markeds kræfterne fra de tidligste tider været plaget af *rent-seeking* parasitter som præster, bureaukrater, fagforeninger, feminister, miljøorganisationer, psykologer, videnskabsteoretikere, bioetikere og uvaskede ungdomshusbrugere. Ridley anerkender flygtigt, at sådanne parasitter hører med til historien om det liberale menneskes grundvilkår, men han anerkender ikke, at fremkomsten af disse parasitgrupper er et naturligt evolutionært modtræk til det frie markeds dominans. Og ukarakteristisk for bogen i øvrigt, så tilbyder Ridley ingen optimistiske perspektiver på, hvordan vi bliver parasitterne kvit.

Men disse mangler må alt i alt ses som ubetydelige detaljer i så ambitiøst og modigt et værk, som Ridley her har begået: Med *The Rational Optimist* har Ridley givet os en bog, der gerne vil hele vejen rundt om biologi, økonomi, psykologi, politik, 100.000 års historie og en god bid af fremtiden i en brødtekst på bare 359 sider. På de præmisser må billedet nødvendigvis males med den helt brede pensel. Pointerne må kæmpe om pladsen, og mange af argumentationens forgreninger bliver for subjektive og følges ikke altid til dørs af kilder. Hovedpointen om specialisering og arbejdsdeling burde dog falde i god jord og virke indlysende for de fleste liberale læsere (dog uden at bevise noget som helst endegyldigt), og alt i alt er der tale om en bog, der er smækfyldt med

dragende, kontroversielle, stimulerende (og ikke nødvendigvis sande) perspektiver på, hvordan *Homo sapiens'* udviklingshistorie kan have forløbet. Det er en flot, velskrevet og levende bog og et stort *high five* til den usynlige hånd.

Referencer:

Matt Ridley (2008): '*The Rational Optimist: How prosperity Evolves*', Harper.

Hvad motiverer bureaukrater?

Et bureaukrati er en organisation præget af manglende konkurrence. Det står ikke til ansvar for et marked og dets værdi kan derfor ikke måles. Alligevel søger en bureaukrat som enhver anden markedsaktør at maksimere sin nytte. For en bureaukrat kan motiverne være magt, indkomst, prestige, sikkerhed, magelighed, loyalitet, faglige stolthed og interessen i at tjene samfundet. Med udgangspunkt i disse motiver kan bureaukrater opdeles i frem idealtyper.

Af Bent Outzen

Diskussionen om størrelsen på den offentlige sektor tager ofte udgangspunkt i en argumentation om antallet af offentligt ansatte eller omfanget af de offentlige finanser.

Skal vi blive klogere på den offentlige sektor og finde løsningsmodeller, der skaber en mere slank og effektiv sektor, så er det imidlertid nødvendigt at se på incitamentstrukturerne for de mennesker, der arbejder i den.

De offentligt ansatte arbejder i en sektor, der ofte er præget af mangel på konkurrence. Fraværet af konkurrence betyder, at medarbejderne ikke bliver målt og vejret som samme måde, som i den private sektor, hvor langt flere ansatte arbejder i et konkurrencepræget miljø.

Den amerikanske økonom Anthony Downs behandler emnet i bogen *Inside Bureaucracy*. Den har snart en del år på bagen, men hans ideer vil de fleste, der arbejder indenfor det offentlige eller konkurrencefri miljøer kunne nikke genkendende til i dag. Han bruger en analyse af bureaukrattyper, som et udgangspunkt i videre overvejelser om årsager til uhensigtsmæssigheder i eksempelvis den offentlige sektor.

Inden for public choice teori opfattes mennesket som en rationel aktør. Patrick Dunleavy opstiller en række præmisser for en sådan aktør. Mennesker har et sæt af velformulerede præferencer, hvorved de kan forstå, rangere og sammenligne med lethed. Deres

præferencer er logisk konsistente, så hvis vedkommende foretrækker socialisme frem for liberalisme, og liberalisme frem for fascisme, så vil vedkommende også foretrække socialisme frem for fascisme. Dertil kommer, at mennesker er nyttemaksimerende, hvorfor de søger den størst mulige fordel til den laveste omkostning, når de træffer valg. De agerer rationelt, når de arbejder for at opnå deres ønsker på en måde, hvor de får mest muligt ud af situationen. Men rationelt betyder også her, at de uden den rette information kan handle på en måde, der ikke er til fordel for dem. Mennesker er grundlæggende egoister med hensyn til deres adfærd, og de træffer valg efter hvilke konsekvenser, det vil få for deres egen person (eller nærmeste familie). Det bør nok påpeges, at definitionen af det rationelle menneske er løs og baseret på en række antagelser.

Public choice er helliget spørgsmålet om incitamentstrukturer, og hvordan disse strukturer har en indflydelse på den politiske proces eksempelvis i forhold til implementering af lovgivning. Udgangspunktet vil typisk være det, at de trufne beslutninger ikke nødvendigvis er skabt til *samfundets bedste* eller at et givent indgreb til korrektion af markedsfejl ikke altid vil virke.

Accepteres præmissen om, at mennesket er et rationelt eller relativt rationelt individ med egne motiver, åbnes der op for analyse af politikområder med dette perspektiv. Det giver anledning til studier af eksempelvis vælger, lobbyist og politikeradfærd. Ikke

mindst kan det give en interessant indsigt i offentligt ansattes adfærd.

Hvad er en bureaukrat

For en del år siden skrev økonomen Anthony Downs om den gruppe ansatte, som han selv kalder bureaukrater. Det er et ord, som måske kan synes at være negativt ladet, men det er ikke tilfældet (Her bruges det af mangel på en bedre dansk oversættelse

Karakteristika for en bureaukrat er ifølge Downs, at han arbejder fuld tid i en stor organisation, hvorfra han får en overvejende del af sin indtægt. Organisationens personalepolitik er, hvad angår ansættelse, forfremmelse og position, baseret på personens meritter, erfaring og adfærd. Den ansatte (*bureaukraten*) er ikke en valgt person (som det ses hos nogle embedsmænd i USA). Udkommet af hans arbejde bliver ikke evalueret eller afprøvet på et (frit) marked som en vare i en frivillig transaktion. Det skal således ses uafhængigt af om selve organisationens udkomme bliver testet på et marked.

En bureaukrat kan også arbejde for en organisation, der ikke er et bureaukрати. Et bureaukрати er blandt andet kendetegnet ved at være en stor organisation, hvor outputtet ikke direkte eller indirekte testes på et marked. Det er væsentligt at bemærke, at det både kan være en offentlig eller en privat virksomhed. En afdeling i en privat virksomhed kan godt opfylde kriterierne for være et bureaukрати.

Bureaukrater udmærker sig ikke som individer ved at være særligt: ineffektive, ærlige, hårdtarbejdende, grundige, indignerede eller gløvedige i forhold til ikke-bureaukrater. Naturligvis kan bureaukraten kan have særlige kvaliteter i forhold til ovenstående. Men det gør ham ikke til et bedre eller ringere menneske. Faktisk bare et menneske.

Manglen på et marked

Et bureaukрати er ikke rettet mod et marked, da der ikke er nogle direkte køber af dets produkter. Det sætter nogle særlige rammer for organisationen og dens ansatte. Ofte er det sådan, at en organisation ud fra et økonomisk perspektiv har to sider. Der er en indkøbsside, hvor der rekvireres produkter, der skal bruges til organisationens output. Outputtet sætter organisationen til salg på markedet i frivillige handler. Det skal give et økonomisk input. Det er ganske simpelt således, at så længe det økonomiske input kan betale organisationens udgifter, så vil organisationen

fortsætte med at eksistere. På den måde testes organisationens produkter løbende. Hvis der på den anden side ikke afsættes varer af en given type, så kan producenten se, at varen ikke værdsættes af forbrugeren, hvorved produktionen sænkes. På den måde er markedet godt til at allokere forskellige resurser. Det gælder varer og ansatte. De dygtige og produktive ansatte værdsættes højt, mens det modsatte gælder naturligvis de uproductive.

Bureaukratier mangler den ene side, da de kun fungerer som indkøbere, da de netop ikke sætter deres produktion til salg. Der sker således ingen evaluering af output. Dette har særdeles stor betydning for den måde, hvorpå bureaukratier fungerer. I den offentlige sektor er der tale om en kommandoøkonomi, hvor der i stedet modtages ordrer om allokering af resurser fra et centralt organ, som bureaukratiet er en del af, og som styrer et overordnet budget. Midlerne til organisationen kommer fra ikke-markedsorienterede donorer. Er organisationen en del af et regeringsapparat, der indkræver skatter, så vil pengene komme derfra. Borgerne, der betaler skatten, vil være påvirket af organisationens adfærd i større eller mindre grad – og herunder vil det også gælde, at borgerne slet ingen tilknytning kan have til organisation. Der er således ingen mekanisme, der som markedet allokere midlerne efter forbrugernes ønsker. Der mangler de værktøjer, som virksomheder på det frie marked kan benytte sig af. Populært sagt, så kan forbrugerne ikke stemme med fødderne, og dermed vise producenten, hvad der efterspørges. Det er samtidig forkert at antage, at det frie marked er i stand til at evaluere blot ved hjælp af forbrugernes valg. Der er flere andre elementer, der kan have indflydelse på, om virksomheden nu kan sælge sine varer.

En sælgers præstation er eksempelvis afhængig af flere ting som prisen på varen, indkøbspriser, design og meget andet. Virksomheder vil således ikke normalt blot se på en sælgers salgstal, men de vil også se på de omkringliggende faktorer.

Motiver driver adfærd

En *bureaukrat* søger som alle andre agenter at opnå deres mål ud fra en rationel overvejelse. De søger at agere mest effektivt ud fra de afgrænsede evner, de har og den information, som de har mulighed for at tilegne sig. Altså er de utility maximizers. Det betyder i praksis, at hvis omkostningen til at opnå et givent mål bliver (for) høj i forhold til tid, anstrengelse og penge, så vil bureaukraten søge efter et mål, der er mindre

omkostningsbetonet. Personer, der arbejder i et bureaukrati har et komplekst sæt af motiver, der inkluderer: magt, indkomst, prestige, sikkerhed, magelighed, loyalitet (i forhold til en ide, institution eller en nation), faglig stolthed og interessen i at tjene samfundet. Det er disse motiver, Downs bruger til at opdele bureaukrater i typer.

Funktion og motiver

Der er forskel på en bureaukrats funktion og motiv. Der skal skelnes mellem bureaukratens sociale funktion og de handlinger, som sker deraf, samt det private motiv, som vedkommende må have ved at udføre opgaven. Økonomisk set er funktionen lig med den aktivitet, som han udfører, og værdisættes af andre og ses, som en del af den almindelige arbejdsdeling. Det er ikke jobbet alene, der driver agenten, men de basale behov for fysisk opretholdelse af livet. Der er også andre basale funktioner for en person ud over det arbejde, der primært understøtter ham økonomisk. Det er blandt andre rollen som familiefaderen, samfundsborgeren, hobbyudøveren, kirkegængerens osv. Disse andre roller er også med til at begejstre, skabe attitude og adfærd, og de vil uden tvivl have en afsmittende effekt på, hvordan vedkommende håndterer sit primære erhverv.

Bureaukraten udfører i sit erhverv handlinger for andre, der værdsætter arbejdet, men handlingerne udfører bureaukraten også for sig selv. De forskellige ansatte bureaukrater i en organisation udfører handlinger med hver deres egne mål og ideer om, hvorfor de gør det. Derfor kan det antages, at bureaukrater enten udfører deres arbejde helt eller delvist efter egen interesse. Der er ikke tale om, at alle bureaukrater udfører deres arbejde ud fra en tanke om 100 % egennyttmaksimering. Ovennævnte afvejning af nytteværdi siger heller ikke noget om, hvad den enkelte bureaukrat opfatter som værende godt. Downs påpeger, at det er en naturlig del af menneskets natur at sætte egne værdier og fremdrift højt. Menneskenes konstitution er endvidere således, at de er mere optaget af det, der berører dem direkte frem for, hvad der måtte være af indirekte påvirkninger. Det kan skabe konflikt med andre individer fra tid til anden. Den simple konklusion er den, at individet er optaget af egen lykke og sikkerhed. Downs er optaget af det, som han kalder menneskets natur. Altså hvordan mennesket må antage at agere. Rationel adfærd som begreb falder ind under dette. I forhold til tidspræferencer så gælder det, at personer kan have både kortsigtede og langsigtede præferencer. Ud fra

en a priori erkendelse vil det ikke umiddelbart være muligt at forudsige, hvilken én det enkelte individ har som tilgang. Men det vil være muligt at komme med nogle kvalificerede bud på, hvordan vedkommende vil agere. Eksempelvis fordi ikke alle emner har interesse for den enkelte bureaukrat.

Downs søger at forklare sine hypoteser i en verden, der er så realistisk som muligt. Det er således et opgør med forestillingen om perfekt information. Downs perspektiv på information er derfor, at den er omkostningsfuld, da det tager tid, anstrengelse og sommetider penge at skaffe og trække mening ud af. Beslutningstagere har kun begrænsede tidsmæssige ressourcer, som de kan bruge i forbindelse med at træffe beslutninger. Således er det et problem dels at træffe mange beslutninger samtidigt og dels at håndtere store mængder viden, selvom det skulle være muligt at minimere risikoen for fejl ved at beslutningstagning ved at skaffe information, så vil der være en betydelig usikkerhed forbundet med at træffe beslutninger.

Fem idealtyper

Der er *klatreren*, der udelukkende er fokuseret på at søge magt, indkomst og prestige.

Den *bevarende type* mener, at magelighed og sikkerhed i jobbet er af stor betydning.

Partisanen er loyal over for en relativt smal sag eller program. De søger mest magt til gavn for deres egen sag, men også i høj grad for dem selv.

Advokaten er loyal over for et bredere sæt af funktioner og en bredere del af en organisation, end det ses hos *partisanen*. De er meget meget søgende i forhold til magt, og der er et klart ønske om indflydelse på den måde, hvorpå funktionerne og organisationen ledes på.

Statsmanden er loyal over for samfundet som et hele. De er således at karakterisere som værende relativt altruistiske, og den magt og indflydelse, som de søger, skal bruges til at arbejde for det fælles bedste. Statsmanden er derfor tæt på, at være en idealiseret bureaukrat, som blandt andet kendes fra Max Weber.

Downs påpeger selv, at han ved at udpege fem idealtyper til en vis grad bringer noget ikke-virkeligt ind i denne ramme ved at begrænse til idealtyper af bureaukrater, hvilket naturligvis ikke stemmer overens

med virkelige mennesker. Hans forsvar er, at virkelige bureaukrater vil have nogle af de træk som beskrives i de fem typer. Typerne er åbenlyst arbitrære, og de kunne se anderledes ud og have andre skikkelser, men Downs finder dem alligevel dækkende til dette formål. Forsvaret for simplificeringen og den arbitrære position er, at på trods af forsimplingen udgør idealtypene et redskab til videre analyse.

Hvad kan det bruges til

Downs analyse går på, hvilke konsekvenser det får, at en organisation er sammensat af en given blanding af de fem bureaukrattyper. De fem typer svinger fra ren egennyttemaksimering til altruisme. Downs søger at beskrive effekten af de enkelte bureaukraters adfærd. En større viden om bureaukraternes motiver og adfærd vil gøre det lettere at forstå, hvorfor denne gruppe ansatte agerer i forhold til deres arbejdsplads. Det afslører, hvordan de forskellige typer forholder sig til forfremmelse og fastholdelse af deres arbejde. Det kan også give viden om, hvordan de offentlige ledere arbejder for udvide budgetterne i deres del af organisationen.

Referencer:

Downs, Anthony (1967): *Inside Bureaucracy*. Little, Brown and Company. Boston

Dunleavy, Patrick (1991): *Democracy, bureaucracy and public choice*. Harvester, Hemel Hempsted.

Vejen til den multikulturalistiske stat

En anmeldelse af Will Kymlickas *Multicultural Odysseys*

Kan mennesket realisere den frihed som menneskerettighederne giver, hvis ikke minoritetsgrupper har mulighed for at udfolde deres kulturelle særpræg? Ifølge Will Kymlicka er multikulturalismen den logiske konsekvens af universelle menneskerettigheder. Multikulturalismen præsenterer et alternativ til den undertrykkende nationale velfærdsstat, der søger at udbrede dens hegemoni og rejser dermed en berettiget debat om statens magtudøvelse. Men libertarianere savner en slank multikulturalisme.

Af Helene Schou Haabegaard

“Åh, er det ham den nuttede?”, udbrød en af mine bekendte, da jeg svarede, at jeg var ved at læse noget af Kymlicka. Og “nuttede” er måske ikke helt ved siden af, hvis man i ét ord skal opsummere Will Kymlickas vision om det multikulturelle samfund. I dette drømmescenarie vil statens omfavelse af mindretalsgrupper med særrettigheder nemlig erodere modsætningsforholdene mellem forskellige religiøse og kulturelle positioner inden for den samme stat og styrke demokratiet.

Will Kymlicka er en af de mest indflydelsesrige, nulevende politiske filosoffer og er mest kendt for sin rolle i at formulere og forsvare “den liberale multikulturalisme” (eng. liberal multiculturalism). Hensigten med denne bog er at analysere multikulturalismen som ideologisk bevægelse, dens idemæssige rødder, dynamikken i udbredelsen og udfordringer for multikulturalismens fortsatte udbredelse.

En yndet kritik af multikulturalisme går på, at det er et kulturelrelativistisk modsvar til de universelle menneskerettigheder, et helt nyt paradigme, som vil legitimere kulturelle/religiøse praksisser i modstrid med menneskerettighederne. Nej, siger Kymlicka, den liberale multikulturalisme er ikke bare den logiske konsekvens af de universelle menneskerettigheder og kulminationen på den moralske forfinelse,

menneskeheden har gennemgået de sidste århundreder. Den er en forudsætning for at alle mennesker virkelig kan udnytte den frihed, menneskerettighederne giver. Argumentet løber efter samme linier som argumentet for individuelle økonomiske rettigheder. Hvad nytter det, at man har ytringsfrihed, hvis ikke “nogen” har stillet uddannelse og kommunikationskanaler til rådighed? FN's menneskerettighedserklæring fastslår alle borgeres ret til at blive behandlet ligeværdigt af deres stater. Ifølge den liberale multikulturalisme er den logiske konsekvens af dette ligeværdighedsprincip, at staten støtter op om minoritetsgruppers sproglige og kulturelle udfoldelse samt faciliterer adgang til statens magtudøvelse uden at disse grupper behøver give køb på deres kulturelle særegenhed ved fx at tilegne sig et andet sprog og andre omgangsformer end dem, deres “egen kultur” praktiserer.

Denne abstrakte målsætning giver konkret udslag i en række meget forskellige krav til såvel regionalt selvstyre inden for stater, alternative jurisdiktioner inden for det samme territorium, symbolpolitik (repræsentation i den nationale historie, nationalt skolepensum, officielle frimærker og mærkedage etc.) og magtmæssig og økonomisk omfordeling. Multikulturalismen kan fx bruges til at begrunde krav om velfærdsydelse skræddersyet efter minoritetsgruppers traditioner (kunne fx være tyrkisk-dansk folkeskole afgangseksamen sidestillet med den danske) såvel som affirmative action inden for både statslige institutioner og i det private.

Kymlicka mener ikke, at disse krav har fare for at ende i kulturrelativisme, da "inkluderingen" af minoritetsgrupper skal ske inden for rammerne af menneskerettighederne (da menneskerettighederne jo netop begrundede inkluderingskravet).

Det er give and take fra statens og minoritetsgruppernes side. De grupper/individer som i første omgang sidder på statens institutioner og magtudøvelse må opgive noget af deres magt og dele med minoritetsgrupperne. Til gengæld må minoritetsgrupper opgive den del af deres kulturelle/religiøse praksis, som ikke er forenelig med det liberale samfund og ligeværdig behandling af mennesker.

Dette modargumenterer også teorien om, at et konservativt ønske om at bevare folkeslags autenticitet skulle ligge bag. Minoritetskulturer bliver anerkendt, men ikke præserveret eller fastlåst i en historisk form. Kymlicka skriver:

"It demands both dominant and historically subordinated groups to engage in new practices, to enter new relationships, and to embrace new concepts and discourses, all of which profoundly transform people's identities and practices."

Spørgsmålet om, hvorvidt nogle kulturer er inkompatible med det liberale, demokratiske samfund tages aldrig seriøst op til diskussion. Det antages, at alle kulturer kan tilpasses det liberale demokrati. Og derfor kan multikulturalisme med fordel udbredes overalt, hvis ellers bare majoritetsgrupperne ville acceptere det. Kymlicka nævner selv oprindelige folk i Canada, som prøver at beskytte sig mod kvinderetsbevægelsens krav ved henvisning til deres ret til kulturel udfoldelse, og peger på dette som "misforstået multikulturalisme". Men misforstået eller ej, hvis nogle kulturelle/religiøse grupper får udvidet deres magtbase i et liberalt demokrati uden at gravitere mod en accept af de liberale normer, hvad vil konsekvensen så være for samfundet (og mindre tilgodesete grupper i minoritetsgruppen) på sigt?

Som libertarianer kan man dog let blive helt blød i knæene, når det pointeres, at idealet om den multikulturelle stat er opstået som alternativ til den undertrykkende, nationale velfærdsstat, der søger at udbrede hegemoni via centraliseret uddannelsesvæsen, medier, bureaukrati osv.

Multikulturalisme rejser en berettiget debat om, hvem der har ret til statens magtudøvelse – ikke mindst de økonomiske ressourcer, den fuldfede velfærdsstat kontrollerer. Og det er klart, at jo mere staten fylder, des mere presserende bliver spørgsmålet.

Den første svajen afløses af skepsis, når det står klart, at multikulturalismen er opstået under et paradigme om den demokratiske socialstat som eneste legitime statsform. Her er der ikke rum til diskussion af konflikten mellem de negative frihedsrettigheder og positive velfærdsrettigheder. De for visse libertarianere sympatiske aspekter af multikulturalismen, såsom koloniserede folkeslag og nationale mindretals ret til selvstyre og evt. session sidestilles med afro-amerikaneres ret til affirmative action i private virksomheder. Som den menneskerettighedsbevægelse, den udspringer af, er multikulturalismen også komplet ahistorisk. Oprindelige folk, historiske nationale/etniske mindretal og immigrantgrupper sorteres godt nok fra hinanden, men kun med det formål at definere, hvordan staten bedst kan anerkende og servicere dem.

Som libertarianer sukker man efter en skelnen mellem en slank version af multikulturalismen, der imødegår staters aktive undertrykkelse af minoriteter uden at tale for udvidelse af sociale rettigheder og så den fuldfede version, Kymlicka præsenterer.

Men en socialdemokrat eller ej, Kymlicka er en skarp og fantastisk velskrivende tænkter. Især analysen af betingelserne for multikulturalismens fremgang i den vestlige verden er hamrende interessant for alle politisk og historisk interesserede.

Referencer:

Will Kymlicka (2007): *'Multicultural Odysseys. Navigating the New International Politics of Diversity'*, Oxford University Press

Gildet, eller hvordan man vinder et folketingsvalg

Gildet er en klassisk komedie, skåret efter Holberg m.fl. og serveret med et liberalt budskab. Gildet foregår i 2011, umiddelbart efter folketingsvalget, hvor Danmarks førende politikere er samlet til fest hos Villy. Og som en hyldest til Villys valgsejr skiftedes gæsterne til at holde taler om politik. I uddraget nedenfor har partilederen Anders netop holdt sin tale, da festen får besøg af ubudne gæster.

Af Ryan Smith

Efter Anders' tale udbragte de andre gæster til gildet en skål for ham. De lykønskede ham for hans politiske tæft, men inden de kom særlig langt blev de afbrudt: Pludselig var der en høj bankelyd på døren, og det lød som bøller, og de kunne også høre, at der var en komiker iblandt dem.

“Tjenere, gå ud og se hvem det er,” sagde Villy, “hvis det er nogen vi kender, så inviter dem indenfor, men hvis ikke, så sig til dem, at gildet er slut, og at vi just er på vej i seng.”

Ikke så lang tid derefter kunne de alle høre Helles let metalliske stemme i entreen. Hun var meget fuld og talte højt, ja nærmest råbte op om, hvor Villy var, og hun krævede at blive ført til ham. Tjenerne førte hende ind, støttet af stand-up komikeren, og nogle af de andre mennesker i den gruppe hun var ankommet med. Snart stod hun i dørråbningen, iført en knaldrød hermelinskåbe. Og da hun (også) havde vundet valget, efter i mange år at have set langt efter magten, så havde de andre i hendes gruppe udstyret hende med et kostume bestående af krone, scepter og rigsæble, og hun sagde: “God aften de herrer. Vil I tillade en som er fuld – meget fuld – at deltage i jeres middag? Eller skal jeg nøjes med at komme kåben og kronen på Villy, som er det jeg er kommet for, og så gå igen? Jeg kunne ikke deltage i dit partis festligheder i går,” sagde hun, “jeg havde jo mit eget at se til. Men nu er jeg kommet her, iført magtens symboler, sådan at jeg kan give dig nogle af dem direkte, fra mit hoved og til dit, og

jeg vil gerne erklære, til den mest sensitive og dygtige politiker af dem alle. I vil sikkert grine af mig, fordi jeg er så fuld, men selv hvis I griner, så ved jeg ganske sikkert, at jeg har ret i at Villy er så vis. Men fortæl mig med det samme, om jeg kan være med eller ej, fortæl mig: Kan jeg komme ind og få et glas med jer, eller skal jeg gå igen?”

Alle kaldte til hende, at hun skulle komme ind og finde sig et sted at sidde, og at Villy var ovenud hjertelig i sin invitation til at deltage. Så Helle kom ind, støttet af sine venner, og hun satte sig midt mellem Villy og Anders, men hun var fuld, og havde ikke set Anders. Hun begyndte at binde sløjfen op på den hermelinskåbe hun var iført, for at give den til Villy. Hun gav Villy et varmt kram, og førte kåben over hans skuldre, og man kunne nu se, at hun indenunder havde en kropsnær hvid silkekjole på, og det var tydeligt, at naturen havde været generøs i at udstyre hende med kvindelige former. Villy sagde til tjenerne: “Tag hendes stiletter af, så hun kan hvile fødderne og sætte sig godt til rette her ved siden af os andre.”

“Godt,” sagde Helle, “men hvem er den lille person, der sider på min anden side?” hun vendte sig om, og kiggede Anders lige i øjnene, og da hun så at det var ham, gav det et sæt i hende, og hun udbrød: “Ved Stauning dog, hvad sker der her! Er det Anders!? Du har ligget i skjul og ventet på at overfalde mig igen, så du kan bruge dit sædvanlige trick med at gøre mig helt ude af den, har du ikke? Hvorfor er du kommet herud til Villy? Og hvorfor sidder du her, lige ved siden af ham?”

Jeg kan jo se, at du ikke sidder ved siden af Søren, eller nogen af de andre gæster som du også nemt kunne gøre nar af, men du har sat dig der ved siden af Villy, manden med flest mandater i hele rummet.” Anders sagde: “Villy vær sød at beskytte mig. Sikke en gene min sympati for denne kvinde er blevet. Lige siden jeg først fattede sympati for hende, så har jeg ikke kunnet få lov at snakke, endog se, på en anden politiker, uden at hun bliver jaloux og foragtsfuld, får anfald, råber ad mig, og er på tærsklen til at give mig bank. Så sørg for, at hun ikke gør noget mod mig nu, og sørg for, at der er fordragelighed imellem os; og hvis hun begynder at blive voldelig, så beskyt mig fra hende. Jeg er ret så bange for hendes besidderiske galskab overfor folk som kan få hende frem i verden.” “Der kan ikke være nogen fred mellem dig og mig.” sagde Helle så, “Jeg skal få min hævn over dig på et andet tidspunkt, men for øjeblikket, Villy, så giv mig kåben tilbage, så jeg kan føje dem om Anders’ skuldre, for ellers vil han bare komme med en lang kritik af min politik, som straf for at hædre dig og overse ham, når han nu er gået flere mandater frem under valget end dig. Så selvom vi to har regeringsmagten, så er det jo ham, der er den egentlige vinder.”

Men Villy ville ikke af med kåben selvom Helle trak i den, og da hun var alt for fuld til at kæmpe med ham, så tog hun i stedet kronen af sit hoved, og satte den på Anders, og satte sig så ned igen. Da hun havde sat sig, sagde hun så: “Nå de herrer, I ser ædru ud for mig. Det kan jeg ikke tillade, I bliver nødt til at drikke. I bliver nødt til at føje mig. Og som overhoved for middagen, den der sørger for, at folk drikker, og at I får drukket tilstrækkeligt, vælger denne valgvinder – sig selv! Få de store glas bragt ind, Villy, hvis ellers du har nogen. Eller, ved du hvad, det behøves ikke, tjener, ræk mig flaskerne derovre,” sagde hun, og pegede imod otte flasker Campari. Hun skænkede omgående sig selv et stort glas, og halsede det ned med det samme. Og så sagde hun til tjeneren, at han skulle skænke et glas, der var lige så stort, til Anders. Og mens tjeneren skænkede op, sagde Helle: “Ikke at min ordre vil have nogen effekt på Anders, de herrer; uanset, hvor meget han får besked på at drikke, så drikker han det uden at blive fuld.”

Tjeneren hældte op til Anders, og mens Anders var ved at drikke det sagde Rune: “Hvad er nu det for en opførsel, Helle? Skal vi slet ikke konversere over likøren, syng et par festsange, eller snakke om, hvilke

principper, der er blevet forenet ved valget, men bare drikke som om vi var unge vandaler?”

Helle sagde: “Godaften, Rune, du bedste journalist på den bedste avis, arbejdende under den bedste, og mest besindige chefredaktør.” “Godaften til dig også,” sagde Rune, “men skal vi virkelig ikke foretage os andet end at drikke?” “Hvad end du siger, at vi skal gøre, Rune,” sagde Helle, “det skal vi nok gøre, for en minoritetsforkæmper som dig, han er mere værd end andre mennesker, idet han ikke kun tilhører sin egen minoritet, men alle minoriteterne på en gang. Så vi gør, hvad end du beder os om.

“Så lyt til mig.” sagde Rune, “Før du ankom, da blev vi enige om at holde taler efter tur, hvor vi holdt hyldesttaler til det politiske hverv og definerede, hvad politik egentlig var, sådan fri af hverdagens kontroverser på Christiansborg og i medierne. Vi andre her har allerede holdt vores taler. Du har ikke haft en tur, og selvom jeg kan se, at du allerede har drukket rigeligt, så det er kun klædeligt, at også du holder en tale. Når du har holdt en tale, så kan du snakke løs om, hvad du egentlig synes om Anders, og hvad der ellers behager dig, men først må vi have en tale.

“Det er en god ide, Rune,” sagde Helle, “Men jeg synes ikke det er en Fair Løsning at tvinge en, der er fuld, til at konkurrere med taler, der blev afholdt mens folk var ædru. Desuden, min kære Rune, så håber jeg, at du er for klog til at tro på noget af alt det Anders lige har sagt om mig. Jeg håber du forstår, at sandheden faktisk er ganske meget det modsatte af, hvad han sagde? Sandheden er, at hvis jeg roser nogen anden i hans nærvær, så er det *ham* som vil give *mig* tæsk.” “Sikke noget sludder!” sagde Anders, “Ved Auken”, sagde Helle, “modsig mig ikke i det her! Jeg kan aldrig komme til at hædre nogen anden mens du er i nærheden!” “Nå da, jamen så gør, hvad der passer dig,” sagde Rune, “så hold en hyldesttale til Anders, i stedet for en om politik.” “Hvad mener du?” sagde Helle, “Synes du, at jeg skal gøre, hvad der passer mig, Rune, skal jeg angribe ham her foran jer andre, for at straffe ham for det han har gjort?” “Vent nu lidt,” sagde Anders, “hvad har du tænkt dig at gøre – holde en hyldesttale som gør nar af mig, eller hvad?”

“Jeg vil fortælle jer sandheden,” sagde Helle, “vil I tillade mig at gøre det?” “Selvfølgelig vil vi tillade dig at fortælle sandheden, Helle,” sagde Rune, “faktisk forlanger vi det af dig.” “Så skal I nok få at høre,” sagde Helle, “Jeg vil fortælle jer sandheden, og hvis jeg siger noget, der ikke passer, så kan Anders afbryde mig og

protestere. For jeg kommer ikke til at sige noget, der ikke passer, men kun den skinbarlige sandhed. Men jeg kan ikke huske den rigtige rækkefølge på alt, hvad jeg vil sige, for det er ikke nemt for en, der er så fuld som jeg, at huske på alle hans særheder på en gang, og slet ikke at genfortælle dem i en rettelig rækkefølge."Måden som jeg vil tale om Anders på, mine herrer, er via billeder. Måske vil han tro, at jeg gør det for at gøre nar af ham, men billedet vil være agtet til, at belyse sandheden, og ikke for at lave sjov med ham. Jeg vil hævde, at Anders er ligesom en Fiat, I ved, dem som man ser så mange af i forstæderne og blandt folk af de lavere klasser. Udenpå er den lille og kikset, og det er svært at forestille sig en kvinde som ville lade sig opildne af, at hendes mand kørte sådan en lille familie- og økonomivogn, og så med sådan en lille motor. Men indeni en Fiat, så ser der ganske anderledes ud: Der er legeret, ergonomisk ret med otte knapper, justerbart førersæde, og et integrativt glastag som garanterer det fineste udsyn derindefra. Ikke engang du, Anders, kan benægte, at du minder om det billede. Men der er også andre måder, hvorpå du minder om en Fiat, og dem kommer du til at høre om nu.

"Du gør nar og fornærmer mig, hvad?", sagde Anders, "Hvis du ikke indrømmer, at jeg har ret, så vil jeg føre vidner for min sag, for er du ikke en lille økonomivogn? I virkeligheden er du langt mere end en Fiat, for den skal bruge benzin for at køre folk fra sted til sted, og det gør alle biler, hvad end vi taler Lada eller Lamborghini, men du behøver blot dit hoved og din diskussionsevne for at fragte folk fra én politisk overbevisning til en anden. Når vi hører om andre politikere som mener, at de kan rykke folk fra den ene overbevisning til den anden, så ved vi, at det de i virkeligheden er ude på, er at positionere dér, hvor midtervælgeren ligger, for at maksimere deres eget stemmetal. Andre politikere er altså som et S-tog, der blot kører på de skinner som vælgerne allerede har lagt. Men du er som en Fiat, der kører vælgerne derhen, hvor du selv ønsker dem. Og det betyder jo, at vi andre politikere kan blive noget misundelige, hvis ikke foragttfulde.

"Hvis ikke det var fordi I ikke ville regne det for noget, når nu jeg er så fuld, mine herrer, så ville jeg sværge ved Louis Pio, Harald Brix og Paul Geleff, at det var sandt, hvad jeg sagde, og hvad jeg nu vil fortælle jer om den effekt som Anders ord har haft på mig – en effekt som de endnu har i dag. Hvornår jeg end lytter til ham, så fyldes jeg af et raseri, der er større end Nasers. Mit hjerte slår og jeg får tårer i øjenkrogene,

og jeg kan ikke styre det når han taler. Og jeg har set mange andre i mit parti, der får det på samme måde. Jeg har hørt Obama og andre gode talere, og jeg synes, at de var dygtige til deres hverv. Men de har ikke henbragt mig i samme tilstand som når jeg diskuterer politik med Anders; de har ikke forstyrret hele min person og mit verdensbillede, og de har ikke fået mig til at tvivle på, om min tilgang til politik nu er den rigtige.

Men Fiat'en her har ofte haft den effekt på mig, og fået mig til at tænke, at det liv jeg lever, ikke er værd at leve, så længe jeg anskuer politik på den måde som jeg gør. - Og du kan ikke sige, at det ikke passer, Anders! Selv i dette øjeblik er jeg udmærket klar over, at hvis jeg tillod mig selv at lytte til ham, så ville jeg ikke kunne stå imod, men undergå samme oplevelse igen. Han får mig hen et sted, hvor jeg indrømmer at jeg, på trods af mine lidet filosofiske tilbøjeligheder, forsømmer mig selv og min personlige dygtiggørelse når jeg jager efter regeringsmagten, snarere end at jage efter indsigt i principperne bag filosofi. Så jeg tvinger mig selv til at holde mig for ørerne, og skynde mig væk fra ham når jeg møder ham på Christiansborg, så jeg ikke bliver indfanget af hans sirenesang.

"Han er den eneste person, i hvis selskab, jeg nogensinde har haft en oplevelse, som de fleste af jer sikkert vil tænke, jeg ikke er i stand til at opleve: Anger og introspektion; kun i hans nærvær har jeg nogensinde følt skam over mig selv. Jeg er fuldt ud klar over, at jeg ikke kan argumentere imod de ting han siger, og at jeg burde følge de ting han anbefaler for selv at blive så dygtig som ham. Men når han ikke er i nærheden, så bliver jeg båret væk af det de andre siger: 'Helle du er lederen af vores parti, Helle du er en stærk og dygtig politiker, Helle du kan komme i historiebøgerne som landets første kvindelige statsoverhoved.' Jeg bliver alt for påvirket af andres ros og beundring, og vender mig bort fra de liberale principper som han altid taler om. Og jeg opfører mig som en ung utidig pige, der er løbet væk hjemmefra, og løber væk når jeg ser ham. Og hvornår end jeg ser ham, så skammer jeg mig indeni over de ting, han har fået mig til at indrømme på tomandshånd. Ofte har jeg dagdrømt om, at Anders kom noget til, så jeg ikke skulle se ham mere, men jeg ved også, at hvis det skulle ske, så ville jeg blive så meget desto mere oprørt. Jeg ved simpelthen bare ikke, hvordan jeg skal forholde mig til den mand.

"Det er den effekt som Fiat'en har haft på mig, og på mange andre politikere med sit båthorns sirenesang,

og sine blinkende lygter. Lyt nu, til andre måder, hvorpå han også er ligesom dette transportmiddel, og hør om de mange hestekræfter, der ligger skjult i det lille karrosseri. I burde alle sammen erkende for jer selv, at ingen af jer vitterligt kender denne mand. Men jeg vil vise, hvad han er for en, nu hvor jeg har fået hul på emnet. Forstår I, Anders har det med at fraternisere med politikere, der er unge af sjæl, og han befinder sig altid i de samme debatter og i samme forsamlinger som dem. Han snakker hurtigt, og virker altid agiteret over emnet, og over deres selskab. Og han siger, at han går ind for god økonomi og velfærd i fremtiden. Kan I se; minder han ikke om denne Fiat? Det gør han virkelig. Men denne adfærd er blot hans ydre dæklag, præcis som på en bil. Hvis I kunne åbne døren og sætte jer i førersædet, sådan at I kunne se, hvad der var indeni, så ville I ikke kunne begribe, mine kære med-drikkere, hvor fuld af fornuft han er! I bør vide, at han i virkeligheden er fløjtende ligeglad med, om de mennesker, der er tæt på ham, ser godt ud eller ej – han anser nærmest skønhed med en ubegribelig foragt. Og I bør også vide, at han også er ligeglad med, om den person han taler med er rig, eller magtfuld, eller besidder nogen af de andre ting som folk normalt anser for fordele, og som de er villige til at gøre så meget for. Han anser alle disse ting som betydningsløse, og han anser i det hele taget mennesker som værende blottet for værdi, tro mig! Han bruger al sin tid på at lade som om, at han er noget han ikke er, og at lege kispus med andre folks forestillinger.

“Jeg ved ikke om nogen af jer har set sæderne, rattet, gearkassen og kontrolpanelet indeni Anders, som man kun kan se når begge døre står åbne. Men jeg så det engang, hvor han var gravalvorlig og det virkede nærmest guddommeligt, tidløst og gyldent på mig, så overvældende det var. Det var så overvældende smukt, at det – for at sige det kort – tvang mig til at gøre, hvad Anders sagde jeg skulle gøre. Jeg troede, at han var interesseret i min krop, og at det var et lykketræf og en velsignelse ovenfra, for hvis jeg fornøjede ham, så ville jeg være i stand til at få del i al den politiske snilde han besidder, og lære mig hvordan man går fra 0,0 % i meningsmålingerne, og til næsten at sidde med de afgørende mandater. Forstår I, jeg har altid været ret stolt af mit udseende og min tøjstil. Før det her skete, så havde jeg aldrig været alene med Anders, men engang, hvor vi var til møde på Christiansborg, så fik jeg den idé at sende alle andre bort for at være alene med ham på tomandshånd. Jeg håbede, at jeg kunne friste ham, og sno ham om min lillefinger, og lokke

hans viden ud af ham. Nu, hvor jeg har lovet det, så bliver jeg nødt til at fortælle jer hele sandheden, så hør godt efter, og stadig, hvis jeg siger noget, der ikke passer, Anders, så må du protestere.

“Nå, men der var vi, mine herrer, kun ham og mig, alene i lokalet. Jeg troede, at han straks ville gøre som mænd gør, når de er interesseret i en kvinde, og begynde at føre sig frem, fortælle vittigheder og historier, som smittede godt af på ham selv. Tanken om at han ville have mig behagede mig, men der skete intet af den slags overhovedet. Han blev bare ved med at snakke løs om den politik, der var til behandling, og opførte sig i det hele taget som han altid gør. Og selvom mødet trak ud, så hørte jeg ikke andet end hans sædvanlige snak om vækstpolitik og flad skat, og da mødet var færdigt, så samlede han sine papirer og gik sin vej. Men jeg tænkte, at han blot havde været genert, og et par dage efter spurgte jeg, om han ville hjælpe mig med at kopiere partiets finanslovsforslag, da jeg ikke helt vidste, hvordan de nye kopimaskiner virkede. Han indvilligede i at hjælpe mig uden tøven, og vi var vel alene i kopirummet en fire timer den eftermiddag. Jeg bukkede mig flere gange ned efter papir, og tænkte, at jeg på den måde ville gøre det nemt for ham. Men hvad kan jeg sige? – Jeg kom ingen vegne.

“Så eftersom jeg overhovedet ikke opnåede noget med disse midler, så besluttede jeg mig for at gå direkte til manden, for jeg ville jo ikke give op, nu hvor jeg havde fået færdig af en vinding og en følelse af, at jeg vidste, hvordan landet lå. Jeg inviterede ham til middag med stearinlys hjemme hos mig, en af de 179 dage min mand var i udlandet, ganske som hvis jeg var manden og han var kvinden jeg havde udset mig. Der gik et par dage før jeg hørte fra ham, men da han svarede, var det for at takke ja til invitationen. Første gang han kom, så ville han gå efter middagen, og ved den lejlighed var jeg selv for blufærdig, og lod ham tage hjem. Men jeg fortsatte min plan, og inviterede ham engang til, og efter vi havde spist, så holdt jeg samtalen gående, ved at stille ham mange spørgsmål til hans politik og principper, og vi snakkede indtil vel ud på natten. Men da han til sidst brød op for at gå, så kom jeg med den undskyldning, at det nu var for sent at ringe efter en taxa, og jeg insisterede på, at han måtte blive og sove. Så jeg bad ham lægge sig på sofaen i mit soveværelse, som jeg havde fået redt op af stuepigen allerede om eftermiddagen. Og han lagde sig hen for at sove på sofaen, blot et par meter fra min seng, og der var ingen andre end os to i hele huset.

“Op til nu ville det være takkeligt, hvis folk vidste og sladrede om det jeg lige har sagt, så længe de holdt det ude af medierne, men det jeg nu vil fortælle jer, det ville I aldrig have fundet ud af, hvis ikke jeg var så fuld, så jer tjenere og underholdningspersonale, gå ud i køkkenet og hold jer for ørerne!

“Så, de herrer, da Anders havde lagt sig, og hushjælpen var taget hjem, var vi alene i huset. Jeg dæmpede belysningen i soveværelset, og gik hen til det tilstødende værelse, hvor jeg havde lagt det par selvbyggende Wolford-strømper frem, som jeg selv synes jeg ser bedst ud i. Jeg iførte mig også et sæt indbydende undertøj, som altid har spillet godt sammen med mine øvrige træk. Jeg vendte tilbage til soveværelset, hvor jeg stillede mig i profil i døråbningen, men Anders lod til at ligge helt stille. Jeg tænkte, at nu skulle det være slut med disse julelege, så jeg gav ham et puf med spidsen af min strømpefod og sagde: ‘Anders, sover du?’ ‘Slet ikke,’ svarede han. ‘Ved du hvad jeg har tænkt på?’ ‘Nej, præcis hvad har du tænkt på?’, sagde han. ‘Jeg tror,’ sagde jeg, ‘at du er den eneste kavalier jeg nogensinde har haft som har været god nok til mig, men du virker som om, at du er for genert til at gøre noget ved det. Nu skal jeg fortælle dig, hvordan jeg har det med det. Jeg tænker, at det ville være meget fjollet af mig ikke at tilbyde dig min krop, eller noget andet du kunne tænke dig, fra min formue, eller fra mine venner i magtfulde stillinger. Der er intet, der er vigtigere for mig, end at blive så god en politiker som muligt, og jeg tror ikke, at der er nogen andre end dig, der kan lære mig, hvordan man går fra 0,0 % i meningsmålingerne, til at sidde med de afgørende mandater. Og jeg kender heller ingen, som vil kunne lære mig, hvordan man rykker vælgerne over til ens egen politik, i stedet for konstant at ændre sin egen politik, sådan at den ligger i overensstemmelse med det midtervælgeren vil have. Så jeg tror du er den, der bedst kan hjælpe mig med at nå mit mål. Jeg ville skamme mig langt mere over, hvad andre politikere ville tænke om mig, hvis de vidste, at jeg kunne have lært disse ting fra dig, men undlod det, fordi jeg ikke var villig til at tilfredsstille dig, end jeg ville skamme mig over, hvad den jævne, uvidende dansker ville tænke om, at jeg tilbød mig selv til dig.

“Han lyttede til det jeg sagde, og sagde så, på en højst ironisk måde, som jeg med tiden har forstået at finde typisk for ham: ‘Min kære Helle, det ser ud til, at du alligevel slet ikke er så uvidende, hvis det du siger om mig er sandt, at jeg på en eller anden måde er i stand til at gøre dig til en bedre politiker. Det må forholde sig sådan, at du ser en skønhed i mig, som er fuldstændig

hinsides sammenligning, og som er dit yndige udseende overlegent. Hvis det er dét du har set, og du prøver at indgå en byttehandel med mig, hvor vi bytter én slags skønhed for en anden, så har du jo planer om, at profitere flot på mig. For så er det du prøver på jo at bytte tidløs skønhed for tidsbestemt skønhed, og at få det dybe for det overfladiske. Hvis det er tilfældet, kære Helle, så er det, du i virkeligheden vil bytte jo guld for bronze. Men kig nærmere efter, min kære Helle, og vær helt sikker på, at du ikke begår en fejl når du tænker, at jeg er værdifuld for dig. Sjælen begynder først at se klart, når man har reflekteret længe over principperne bag liberalismen, og du er stadig langt fra den tilstand.’

“Da jeg hørte det, sagde jeg: ‘For mit eget vedkommende, så har jeg præcis den holdning, og præcis de planer jeg netop har forklaret dig. Nu er det op til dig, at overveje, hvad du synes ville være bedst for dig og mig.’”

“Nå,” sagde han, “men det er da i hvert fald en velvillig og sympatisk udmelding. Fremover, så vil vi sammen overveje og beslutte os, for at gøre det der virker som den bedste beslutning for os, både hvad angår vores relation, men også angående andre ting. “Da han svarede mig dette, så tænkte jeg, at nu da jeg havde charmeret mig ind på ham, så var han omsider ved at give efter. Så jeg gik over mod sofaen, og uden at give ham mulighed for at protestere, så krøb jeg ind under dynen til ham. Jeg forsøgte at lægge mig til rette, men jeg var næsten halvandet hoved højere end ham, så det krævede en del gebærden fra min side. Men da vi omsider lå under dynen sammen, så kastede jeg mine arme rundt om denne ekstraordinære mand og lå der med ham hele natten. Og du kan ikke sige, at det er løgn, Anders! Og efter at jeg havde gjort alt det, så triumferede han fuldstændig over min kvindelighed! – han foragtede og afviste, ja *fornærmede* min tiltrækningskraft – selvom jeg altid selv har været glad for mit udseende, og det samme gælder mandekønnet generelt, de herrer i juryen. – Det kalder jeg jer, fordi I nu er blevet juryen i sagen om Anders’ arrogance! Jeg sværger for jer, at da jeg vågnede næste morgen, så havde jeg ikke været mere *i seng med Anders*, end hvis jeg havde puttet med en af mine egne børn.

“Efter den nat, hvordan tror I så jeg havde det? Selvom jeg følte mig ydmyget, så beundrede jeg også hans karakter, hans selvkontrol, og mod til at sige tingene som han så dem. Her var en mand med en grad af indsigt og principfasthed, som jeg aldrig havde

forventet at møde i mit liv. Så selvom jeg ikke kunne være sur på ham, eller undvære hans selskab, så vidste jeg ikke, hvordan jeg kunne få ham til at spille efter min melodi. Jeg vidste, at selvom han talte meget om skatter, så var han selv mere immun overfor udsigten til penge, end den anden Anders var overfor udsigten til et godt glas Barolo. Og det jeg havde troet ville være en oplagt måde at indfange ham på, havde vist sig at være en fiasko. Jeg var lamslået, og jeg gik omkring på Christiansborgs gange, som fuldstændig i lænker, som en slave, der ejedes af denne person, og jeg kunne ikke tænke på andet eller andre end den person, og jeg var mere optaget af ham, end jeg nogensinde havde været af nogen anden.

“Det var efter disse begivenheder, at vi blev inviteret til hofbal i det stiveste pus hos dronningen den vinter, og vi gennemlevede de samme anstrengelser den aften. Det første man kan sige om Anders er, at han var bedre til at klare sig gennem de mange formalia, og den hårde vinterfrost, end jeg var. Ja, faktisk var han bedste end alle de andre, der var til stede den aften. Når vi skulle stå og konversere, mens vi ventede på at blive budt til bords og sulten meldte sig, så var han bedre til at holde sit ubehag skjult end nogen anden, og han konverserede lystigt videre om frihed og retfærdighed, sådan som han altid gør, og ingen andre kom i nærheden af at holde humøret højt på tom mave på den måde. Men da vi så blev budt til bords og maden kom, så var der omvendt heller ingen, der var bedre til at nyde og rose retterne end Anders. Og selvom han var tilbageholdende med vinen, så blev prinsgemalen ved med at hælde op til ham, og selv om han således blev tvunget til at drikke det ene glas efter det andet, så forblev han mere ædru end alle andre ved bordet. Det mest forbløffende ved det er, at ingen nogensinde har set Anders fuld. Det får I jo bevis på her i aften. Her, Anders, drik noget mere Campari.

“Hvis I vil vide, hvordan han er i situationer med nærgående journalister, som er enhver politikers mareridt, så sømmer det sig, om jeg her siger noget godt om ham, og tilbagebetaler en tjeneste han før har gjort mig: Langt tid før valget, da Villy og jeg fremsatte vores løsningsplan til finansiering af vores politik, så gik dagspressen hårdt til os, og påpegede, at vi ikke kunne sige, hvor pengene skulle komme fra. Vi var trængt op i en krog, og aviser og tv kørte dagligt historier om, at vores plan var som 'en overskrift', 'et blankt stykke papir' og meget andet ubehageligt. Anders så, hvordan vi blev fortæret af journalisterne, og han tilbød mig at hjælpe med at finde de 15 milliarder

vi manglede til vores politik. Han regnede og regnede, og sendte mig til sidst et forslag som frigjorde de 15 milliarder til den kernevelefærd, som vi så gerne ville levere. Men Henrik og Mads, og de andre i partiet, afviste hans plan, alene fordi den kom fra ham og de var mistroiske. Men hvis vi havde fremlagt den, så havde vi helt sikkert reddet stormen af, åh, hvis de havde ladet mig gøre det! Det var meget omsorgsfuldt af Anders. Han så, hvordan jeg blev pint i pressen, og han ville ikke bare sidde der og lade det ske, men tilbød galant at redde mig, ved at gøre mit arbejde for mig. Og da Henrik og Mads senere fik lavet en plan, så endte de med at trække på store dele af det arbejde som Anders havde sendt mig. Og selvom jeg sagde, at jeg ville sørge for, at Henrik og Mads skulle kreditere ham i det endelige dokument, så afviste Anders det på det pureste, og insisterede i stedet på, at det var *mig* der skulle takkes, og ikke ham. Det kan du ikke kritisere mig for at fortælle forsamlingen her, Anders, og du kan heller ikke sige, at jeg lyver. Du var mere ivrig efter, at jeg skulle få takken og anerkendelsen for dit arbejde end alle andre.

“Her er en anden ting, mine herrer. Anders var virkelig et særligt syn, engang vi politikere havde besøgt Det Fri Gymnasium på Nørrebro i forbindelse med en valgkamp. De andre borgerlige politikere havde måttet flygte derfra under politibeskyttelse, men jeg kunne vide mig sikker, eftersom jeg selv hørte til den røde fløj. Der kunne jeg så stå på sidelinjen og se, hvordan Anders kæmpede det ene fjendtlige angreb fra eleverne tilbage efter det andet. De havde omringet ham i en halvcirkel, og de råbte og spyttede af ham, og truede ham med knytnæver. Men mens det stod på, stod Anders helt fattet, og undskyldte ikke for sig selv, men vedblev at besvare de venstreaktales anklager i et jævnt og fattet toneleje, hvor han snart udargumenterede den ene venstreaktreme og snart den anden. Jeg kunne iagttage ham på afstand, og det slog mig, hvordan han virkede som besat af de politiske diskussioner, og voksede og blev større for hver anklage de rettede imod ham. Han var rolig, og ikke det mindste bekymret for sin egen sikkerhed. Han argumenterede bravt for sin sag, og på den måde slap både han og Villum ud fra forsamlingen uden en eneste skramme. Generelt kan man sige, at de venstreaktalle, og andre voldelige elementer i samfundet, ikke tør gå efter mennesker, der udviser denne attitude, men foretrækker at jage efter mennesker, der undskylder for sig selv, for deres meninger og deres kultur.

“Der er mange andre agtværdige ting man kunne sige i en hyldesttale om Anders. Nogle af de særmærker jeg nu har nævnt, kunne nok også siges at karakterisere andre end Anders. Men det, der er mest betagende ved ham, er, at han ikke er som noget andet menneske, hverken levende eller dødt. Hvis man ville fortælle nogen om, hvordan Obama er, så kunne man sige, at han mindede om Martin Luther King, eller andre ledere, og hvis man ville sige, hvordan Schlüter var, så kunne man sammenligne ham med Reagan eller Thatcher, og sådan kunne man blive ved. Men Anders er så sær en sjæl, at uanset, hvor grundigt man tænker sig om, så kan man ikke finde en pendant til denne klodshans fra Horsens, der konstant snakker løs om skatter og afgifter, efterløn og politiske reformer, og effektivitet per arbejdstime i den offentlige sektor. Man kan ikke finde hans sidestykke noget sted, i nutiden eller fortiden, så det bedste man kan gøre, er faktisk hvad jeg gjorde, og sammenligne ham og hans måde at drive politik på med transportmidler, snarere end med mennesker.

“Der er en sidste ting som jeg glemte at sige i starten af min tale: Han er også ligesom en Fiat på den måde, at hvis man ser ham udefra: Hvis man ser ham debattere uden at tænke over det han siger, så er han lille og uanseelig – skør og fremmed, og manisk af fremtoning, og snakker alt for hurtigt og med alt for mange pointer, til at det hele kan hænge fast i hovedet på normale mennesker. Men hvis man for alvor sætter sig for at åbne ham, og se om man kan komme ind i kabinen, så ser man, at de mange pointer og fraser og ord dækker over den fineste logik, og at de ting han siger, hænger sammen i et uløseligt hele af tidløse principper, og der vil man forstå, at denne førerkabine er bedre end førerkabinen i nogen anden bil. Men mennesker, hvis sind er lukkede, og som ikke lytter efter, fordi de er bange for at ændre på de holdninger de har haft hele livet, nægter at lade hjernen tale til hjertet, eller slet og ret ikke forstår hans principper, de vil også opfatte ham som en uanseelig lille lavprisbil, som man knap nok har lyst til at forsikre.

“Det er, hvad jeg har at sige, de herrer, i min hyldesttale til Anders. Jeg har også blandet min hyldest med lidt bebrejdelse, og fortalt jer om, hvordan han fornærmede mig. Jeg er ikke den eneste politiker som han har behandlet på denne måde. Der er også mange andre fra mit parti og andre partier, som han har narret på denne måde, ved at lade dem tro, at han ville høre om deres politik, men som han gennem diskussion har flyttet fra deres tidligere politik og over til

sin egen. Jeg advarer dig, Villy, om ikke at lade dig narre af ham, men at du vil tage ved lære af, hvordan jeg har lidt i hans nærvær. Så vær forsigtig med at være så tæt på ham, så ingen kan sige om dig, at du er et fæ som kun kan lære af egen ulykke, og ikke af andres.”

Keynes og finanskrisen - en Østrigers synsvinkel

Krisen kradser. I det nuværende økonomisk-politiske klima finder vi, at denne før så umiddelbare konstatering nu omgiver os fuldstændigt. "Krisen kradser" er blevet en talemåde, der gennem mediernes ustandselige fokus på vestens miserable økonomiske tilstand til stadighed tilskriver den mere tyngde. Til trods for bailouts, bankpakker, midlertidig momsfrigørelse og skatteomlægning står vi stadig tilbage og beskuer kontraktionerne i økonomien. Krisen kradser stadig, og den førnævnte konstatering har nu bredt sig til spørgsmålet: hvorfor virker vores tiltag ikke?

Af Christian Hestehave

Svaret man hører i alle lejre er simpelt: Staten har ikke investeret nok. Hvis blot staten foretager enorme investeringer i udvalgte sektorer, vil økonomien på sigt komme sig. Om man er blå eller rød på Christiansborg, er omdrejningspunktet for den politiske debat ikke, hvorvidt staten skal intervenere direkte i økonomien, men rettere sagt, i hvor høj grad dette skal gøres.

De politiske interventioner i økonomien bygger på en specifik opfattelse af markedets irrationalitet og uforudsigelighed og tilhører den keynesianske skole. Denne skole inde for økonomisk teori opfatter per definition markedet som ustabil i en negativ forstand. Der vil konstant forekomme skadelige konjunktursvingninger, som eroderer økonomien, hvis ikke de kontrolleres gennem direkte kontrol af renten. Man stræber efter fuld beskæftigelse ved at stimulere efterspørgslen gennem offentligt forbrug. Den keynesianske skole mener, at stimuleringen af den samlede efterspørgsel vil øge incitamentet til at øge produktionen. Dermed vokser økonomien, samtidig med at ledigheden reduceres. Ifølge denne tankegang vil statens indgreb reducere risikoen for, at der opstår uforudsigelige udsving i den private sektor.

Statens hensigt med konstante interventioner i, og reguleringer af, markedsprocessen er at bringe økonomien tilbage i ligevægt. Vurderingen af hvornår

økonomien rent faktisk befinder sig i ligevægt, equilibrium, er et udtryk, der i høj grad misbruges, som grundlag for arbitrære argumenter om vækstpakker og interventioner. Den danske venstrefløjs retorik befinder sig i dette tilfælde i et fængsel af keynesianske grundantagelser om økonomisk teori, der forhindrer dem i at komme med andre løsninger end dem, som er baseret på offentlige investeringer.

Denne opfattelse deles ikke bare af den danske venstrefløj, men deles i lige så høj grad af regeringer over hele kloden. Hvis vi tager USA som eksempel, har den nuværende præsident, Barack Obama, optaget mere gæld end alle øvrige præsidenter tilsammen. Ud over dette har den amerikanske centralbank (FED) forgæves forsøgt at kickstarte økonomien via kontrol af renten, der nu befinder sig på et historisk lavpunkt (2009, red.), og dollaren er samtidig under massivt pres, som en direkte konsekvens af Obamas gældsætning og FED's massive ekspansion af pengemængden. Den amerikanske økonomi bærer på en byrde af skelsættende karakter.

In the long run we are all dead

Det er en alvorlig situation, verdensøkonomien befinder sig i, men den største trussel består i en økonomisk teori, som for længst burde være erklæret død. Arven efter Keynes har henlagt økonomer i et intellektuelt mørke, der umuliggør økonomiske reformer, som kan redde det frie marked fra politikeres gode intentioner.

Den østrigsk-økonomiske teori er i mine øjne tidens mest relevante i forhold til at reformere det økonomiske system. Der er tale om radikale forskelle fra den keynesianske teori, der fortsat lægger arbejdspladser øde og devaluerer valutaer. Det er en teoretisk platform, der i det nutidige økonomiske klima er begyndt at vinde terræn, til trods for at den så dagens lys før John Maynard Keynes udgav sit hovedværk *General theory of Employment, Interest and Money* i 1936.

Equilibriumsbegrebet har været omdrejningspunktet for den økonomiske teorihistorie siden Adam Smiths tese om den selvjusterende markedsmekanisme, og mange økonomer har i Smiths fodspor uddybet denne tese yderligere, idet de har forsøgt at opsætte grundlæggende præmisser hvorudfra tesen kan matematiseres og formaliseres. Denne tilgang har afstedkommet forskellige derouter inden for økonomien, der hver især har forsøgt at forklare hvilke aksiomer, der ligger til grund for økonomiens evne til at justere sig selv. Det er helt centralt, at man har disse aksiomer for øje, da de definerer den pågældende økonoms grundsyn på den herskende rationalitet i markedet, og dermed også forudsætningerne for hvorledes equilibrium artikuleres.

Grundaksiomet i den Østrigske Skole er, at individet træffer valg på baggrund af individuelle præferencer for at nå et givent mål. Disse præferencer er ydermere ikke målbare, og kan derfor ikke indsættes i en matematisk model, da man ikke tilskriver det mening at foretrække 2,85 af et givent gode frem for 1,75 af et andet. Matematiske modeller kan bruges beskrivende, men de kan ikke fange essensen i menneskelig handlen, da mennesker per definition besidder individuelle indifferenskurver, der ikke kan adderes med andres. Der er tale om en logisk deduktion fra selvevidente aksiomer, hvilket betyder, at den Østrigske Skole ikke opererer med samme equilibriumsbegreb som i keynesianismen. Handling bygger på en forståelse af fortiden, der giver individet anledning til at tro, at fremtiden vil bevæge sig i en given retning, og derved om handlingen vil være profitabel.

Markedet er derfor en dynamisk uforanderlig størrelse, der konstant rekonstruerer sig selv gennem aktørernes ændrede præferencer og dertilhørende transaktioner. Den østrigske teori har derfor ikke fokus på equilibrium som en tilstand i økonomien, men derimod på selve markedsproccessen hvorigennem individerne agerer.

Dermed er det individet, der tilskriver godet dets værdi, og ikke produktionsomkostningerne eller arbejdstiden.

Det er i østrigernes øjne nyttesløst at betragte equilibrium som en faktisk tilstand, der er opnåelig i økonomien, da den som en konsekvens af deres grundantagelser, må være en statisk tilstand. Equilibrium bør derimod ses som en proces, der udvikler sig over længere tid, hvor fremtiden er en funktion af kreativiteten og fortidens fejl. Equilibrium bliver herved et teoretisk begreb, der beskriver en iboende tendens i markedet. En tendens der aldrig når en ende, fordi den er konstitueret af menneskelig kreativitet, innovation og handlen.

Dette har enorm betydning for, hvordan vi forstår den nuværende krise. Mange politikere og økonomer verden over har det seneste år kløet sig grundigt i skægget for at finde kimen til krisen. Kritikken, den østrigske skole rejser i dette henseende, bygger netop på deres kritik af matematiske modeller som adækvate rammer for økonomisk forståelse. Som Mises skrev:

“The mathematical economists disregard the whole theoretical elucidation of the market process and evasively amuse themselves with an auxiliary notion [i.e., equilibrium] employed in its context and devoid of any sense when used outside of this context”¹

Kontrol af markedet betyder kontrol af individerne, og politikere kan umuligt kende markedets aktørers interesser bedre end aktørerne selv.

Men han har jo ikke noget tøj på

De keynesiansk funderede interventioner synes at have spillet fallit. Rentekontrol og offentlige investeringer har ikke medbragt de intenderede løft til økonomien, som oprindeligt var tiltænkt. Nok har vi set en stigning i det amerikanske BNP, men skal huske på, at BNP blot er udtryk for den aggregerede produktion i økonomien. Dette betyder, at hvis der foretages massive investeringer på baggrund af en massiv krediteksponering eller gennem offentlige investeringer, vil det stadig influere BNP positivt. Derfor kan BNP vokse imponerende gennem disse investeringer i tiden op til en bobles brist, men med tiden skal de realiseres. Dette var netop, hvad der hændte i den nuværende krise, hvor vi oplevede, at den amerikanske centralbanks rentekontrol skævvred markedet gennem en sand syndflod af kredit. En direkte konsekvens af denne monetære politik var en oppustning af

boligmarkedet, hvor det bedre kunne betale sig at forbruge end at spare op og investere.

Da man derefter observerer, at boblen brister, forsøger man at genoprette balancen i økonomien gennem rentekontrol og krediteksponering. I Danmark har vi også set lignende reaktioner, senest da Kristian Thulesen Dahl (DF) foreslog at tvinge bankerne til at låne ud. Det er paradoksale løsninger, da disse elementer var centrale for oppustningen af boblen til at begynde med. Den keynesianske tradition er tydelig, idet renten anskues, som en monetær variabel, der styres, og ikke en reel variabel.

Hvad vi i virkeligheden var vidner til var en korrektion i markedet. En korrektion der er alvorlig nok i sig selv, idet mange investeringer styrtdykker i værdi, men den skal ses som en absolut nødvendighed og betingelse for markedets selvjustering.

Mo' money mo' problems

Staten reagerer herefter med bailouts, der ses som en absolut nødvendighed, for at sikre opretholdelsen af systemet. Man opkøber dårlige lån, og forhindrer dermed markedet i at korrigere sig selv og genallokere kapital. Der hersker fra statens side ingen tillid til markedets autonomi, hvilket er en direkte konsekvens af de grundlæggende aksiomer, man lægger til grund for markedet.

Tanken bag den keynesianske forbrugsbaserede økonomi er, at så længe væksten i økonomien overstiger inflationen er økonomien sund. Problemet opstår når væksten ikke er bygget på en reel vækst med værdi for samfundet, men derimod et BNP som pustes op af forøgelse af det aggregerede forbrug, der skal drive økonomien mod fuld beskæftigelse. Vi kan med andre ord ikke forbruge os rige.

Statens og centralbankens hybris er årsag til det økonomiske forfald vi står over for: Når centralbankens monetære politik slår fejl, er det ikke fordi dens politik er forkert, men selve det frie marked. Der måtte være noget grundlæggende galt med markedet, idet det ikke fjøede sig under statens vidunderlige monetære politik og de bagvedliggende teorier.

Hvis man ønsker at implementere blot dele af den østrigske skoles teoretiske platform, må staten nødvendigvis afgive suverænitet til fordel for markedets autonomi. Ydermere skal centralbankens rolle drastisk beskæres, hvis endda ikke helt afskaffes, og dollaren

skal ved lov bindes til et knapt materiale, der ikke kan kopieres eller skabes kunstigt. I denne forstand er det nærliggende at vælge guld. Jeg vil ikke komme nærmere ind på disse elementer af østrigsk teori. Jeg vælger at fremhæve dem for at illustrere, hvilket alternativ der eksisterer til det nuværende system.

Tillid er godt, kontrol er bedre

Det er ironisk, at den keynesianske kritik af markedet beror på mangel på stabilitet og bæredygtighed i økonomien. Den keynesianske praksis om underfinansierede økonomiske tiltag, der budgetbalanceres af væksten, er ikke blot undergravende for markedets stabilitet, men også for tilliden til valutaens værdi.

Den keynesianske underfinansiering fungerer kun så længe der eksisterer aftagere af den akkumulerede gæld. Den keynesianske kritik af markedets manglende evne til at stabilisere sig selv er ikke berettiget, da man opstiller de værste tænkelige forhold, hvori markedets aktører agerer. Forhold der er plaget af usikkerhed, rigide regler og inflation.

Kriser er den opportunistiske politikers absolutte bedste brændsel, da de er den bedste måde hvorpå vedkomne kan vise handlekraft og initiativ over for befolkningen. Det er også i disse tilstande, hvor staten kan udvide sin autoritet til nye områder, blot ved at henvise til sin egen suverænitet samt forpligtelse til at beskytte borgerne. I økonomisk henseende er staten blevet offer for sit eget totalitære væsen, og den markante forøgelse af statens størrelse medfører trange kår for markedet, da dette nødvendigvis må finansiere statens udgifter.

Politikeres, centralbankers og økonomers analyser og tiltag underlægges ikke Poppers kritiske prisme, de antages som sande og sluges rå. De sluges rå, fordi der i samfundet hersker en nærmest apatisk tilstand af politisk nihilisme, som kontinuerligt gødes af politisk populisme og opportuniste. Store reformer og omvæltninger vokser ofte ud af kriser, som en nødvendig eller ligefrem tvungen konsekvens. Men reformer bærer ingen værdi i sig selv. At reformere kan lige så vel forlænge en krise, som det kan standse den – det afgørende er på hvilken teoretisk basis reformen opbygges, og hvilket bias man styres af.

Efter finanskrisens udbrud forsøgte man i de brede politiske kredse på pinagtig vis at stille spørgsmålet: hvad gik galt? Pinagtigheden består i den implicite

accept af liberalismens, og ikke mindst selve kapitalismens, sammenbrud. Finanskrisen tales op til at være en konsekvens af grådighed og uansvarlighed på Wall Street, og der findes ingen grænser for hvor mange laster, der er at finde i bugen på det altædende kapitalistiske uhyre.

Allerede på dette tidspunkt lød startskuddet til en global værdikamp, hvis omdrejningspunkt var selve markedets ontologiske væsen. Årsagen til dette udgangspunkts vitale betydning for alle elementer af den fremtidige diskussion er, at det er bydende nødvendigt at kende til disse forhold, før man initierer en global debat om kapitalismens sammenbrud.

Det er ikke kapitalisme, som har fostret denne krise, men politikere og økonomer, der har opereret på et keynesiansk vidensgrundlag, som er blevet det foretrukne økonomiskanalytiske prisme i stedet for den teoretiske deroute det burde have været.

Noter

1. Ludwig von Mises (1949, 'Human Action', Yale University Press.

Moderate skvatmikler?

En anmeldelse af Jonathan Israels *A Revolution of the Mind*

Oplysningstiden som vi kender den, bør ifølge Jonathan Israel nuanceres og opdeles. Ikke mellem en fransk og en skotsk-britisk oplysning, men mellem en radikal og en moderat oplysning. De radikale oplysningstænkere gik ind for absolut og universel frihed og var arge modstandere af kristendommen. De moderate tænkere var ikke parate til et opgør med det bestående samfund, men så værdien i overleverede institutioner og var hverken tilhængere af absolut eller universel frihed. Til de moderate hørte klassisk liberale filosoffer som John Locke, Adam Smith og David Hume.

Af Rune Toftegaard Selsing

En afgørende forskel på liberale og socialister er opfattelsen af, hvad der kendetegner og former et samfund. Socialister hævder, at materielle forhold er afgørende, at produktivkræfter bevæger historien, og at vores kultur og ideer er et produkt af de økonomiske grundvilkår. Liberale afviser typisk den materialistiske historieforståelse, men påpeger, at ideerne er afgørende for vores samfunds udvikling. Det er denne grundlæggende indsigt, der ligger bag oprettelsen af de borgerlig-liberale tænketanke begyndende med Institute of Economic Affairs.

Det er også den grundpræmis, der er udgangspunktet for Jonathans Israels *Revolution of the Mind*. Forklaringen på de liberale demokratiets opblomstring skal således findes inden for ideernes verden, og Israel peger, som så mange andre, på oplysningstiden. Men han går skridtet videre og identificerer en skelnen mellem en radikal og en moderat oplysning. Og kontroversielt peger han på, at det liberale demokratis grundlag skal findes hos den radikale oplysning – og hævder i tilgift, at den moderate oplysning er uforenelig med den radikale. Men hvem må trækkes gennem sølet og udstilles som de moderate, falske frihedsforkæmpere? Det er såmænd de fremmeste borgerlig-liberale filosoffer som David Hume, Adam Smith, Adam Ferguson, John Locke, Alexis de

Tocqueville og Edmund Burke. Disse moderate tænkere kæmpede ikke for universalismen, den absolutte lighed, tolerance og ytringsfrihed, og ville ikke tage opgøret med kristendommen. De radikale filosoffer er først og fremmest Baruch de Spinoza, Pierre Bayle, Denis Diderot, Baron d'Holbach og Helvetius.

Når *Revolution of the Mind* er interessant i en dansk sammenhæng skyldes det, at dens budskaber er blevet markedsført med stigende intensitet og har skabt en kløft mellem kristne borgerlig-liberale og liberale radikale ateister. Først og fremmest om kristendommens betydning for friheden. Denne anmelder ser imidlertid et andet perspektiv hos Israel, der efterlader borgerlig-liberale med et fundamentalt valg mellem en moderat og en radikal tilgang til friheden.

Den radikale oplysning

Den radikale oplysning ville grundlæggende lave samfundet om. Dens mål var en moral og et samfund baseret på fornuft og en forkastelse normerne, traditionen, følelserne og ikke mindst religionen. Det betyder et opgør med monarker, adel og kirke og indførelse af et liberalt demokrati. De radikale oplysningsfilosoffer ønskede absolut og universel frihed, herunder ytringsfrihed, tolerance og fuldstændig lighed. Med andre ord udgør den radikale oplysning

det idegrundlag, der har grundlagt de universelle menneskerettighedserklæringer med FN's erklæring fra 1948 som den fremmeste.

Modsat ønsker den moderate oplysning ingen af delene. Locke ønsker kun at udstrække sit tolerancebegreb til protestanter og menneskets lighed gælder kun i forhold til Gud. Hans moral og opfattelse af frihed bygger ikke på fornuften, men på Gud, som har tildelt mennesket både negative rettigheder og pligter. Adam Smith og David Hume beskrev menneskets handlinger, inklusive de moralske valg, som primært drevet af følelser. Erkendelse for Hume var først og fremmest generaliserede sansindtryk, hvorfor fornuften både i forhold til moral og erkendelse havde en mindre betydende rolle. Universel frihed, tolerance og demokrati gik ingen af de moderate filosoffer ind for, og de ønskede ikke et fundamentalt opgør med hverken det bestående samfund i almindelighed, eller kirken i særdeleshed. Den moderate oplysning ønskede blot små gradvise fremskridt uden et revolutionært opgør med samfundets institutioner.

Opgøret med religionen og den franske revolution

Israel præsenterer Spinoza som hovedfiguren i den radikale oplysning, og det er delvist misvisende. For Spinoza kan ikke siges at være demokrat, og hans argumenter for frihed er helt uprincipielle. Spinoza var faktisk fortaler for princippet om, at magt er ret. Har Suverænen magt, har den ret, og der er ingen universelle frihedsprincipper til at beskytte den individuelle frihed. Spinozas argument for tanke- og ytringsfrihed er dermed såre pragmatisk. Da Suverænen kun i særdeles begrænset omgang kan bestemme over menneskers tanker og meninger følger det, at han heller ikke har magten. Denne uprincipielle tilgang til ytringsfrihed viser sig også ved at Spinoza eksempelvis er fortaler for at forbyde majestætsfornærmelser.

Antagelig skyldes Israels omfavelse af Spinoza i realiteten dennes monisme, altså opfattelsen af, at verden er én substans. At ånd, materie og sjæl er én og samme substans - en ophævelse, der ultimativt set implicerer ateisme. Og kampen for frihed handler for Jonathan Israel primært om kampen mod kristendommen. At friheden har vundet frem i vesten er således en konsekvens af fortrængningen kristendommens betydning for samfundet. Ved at nedbryde dualismen mellem det materielle og det

åndelige ophæver Spinoza samtidig den kristne moral og gør moralen til et anliggende for fornuften. Med udgangspunkt i Spinozas monisme så de radikale filosoffer således en verden bygget kristne værdier og ideer – værdier og ideer uden et rationelt fundament. Den radikale oplysnings projekt blev derfor at nedbryde de eksisterende institutioner og befolkningernes bevidsthed og erstatte dem med nye, rationelt konstruerede.

Herved kan Israel præsentere sin kongstanke, nemlig at Den Franske Revolution først og fremmest var et resultat en intellektuel strømning i tiden. Den Franske Revolution er berømt (berygnet) for forsøget på at nedbryde samfundets bestående institutioner til fordel for institutioner udtænkt af fornuften. Frem for alt skulle kirkens rolle elimineres, og kirker og katedraler blev omdannet til fornuftens templer. Israel har hermed vist et klart sammenfald mellem revolutionens faktiske forløb og ideerne fra den radikale oplysning. Så vidt kan denne anmelder følge ham.

Den radikale oplysnings fiasko

Mens linjen fra den radikale oplysning til Den Franske Revolution fremstår klart, står det imidlertid hen i det uvisse, hvordan det liberale demokrati har rod i den radikale oplysning – og dette er jo én af hovedpointerne i Israels bog. Det er ret kontroversielt at frakende de moderate filosoffer deres betydning for demokratiet, men på forunderlig vis formår Israel dårligt at præsentere et eneste argument for sin påstand. Han slutter blot, at det liberale demokrati er ensbetydende med absolut og universel frihed i opposition til kristendommen – en både tvivlsom og uunderbygget påstand.

Fra Israels egne præmisser følger det, at den radikale oplysning førte til Den Franske Revolution, mens den moderate oplysning først og fremmest dominerede den angelsaksiske verden. Israels problem er, at Den Franske Revolution ikke endte som en demokratisk succes, men et barbarisk rædselsregime. Israel forsøger heller ikke at benægte denne realitet, men hævder blot, at revolutionen uheldigvis blev overtaget af jakobinerne. Hvordan den radikale oplysning herfra skabte det moderne liberale demokrati, får vi ikke svar på. For hvad hvis demokratiet ikke er et resultat af en kamp mod kristendom, ophøjelse af det rationelle og en forfægtelse af det universelle? Med et hurtigt kig på historien kan vi konstatere, at det er en den angelsaksiske verden, der har været leveringsdygtig i succesfulde og overlevelsesdygtige demokratier. Det

europæiske kontinent har derimod været arnestedet for fascismen, hvis rødder ikke mindst skal findes i Den Franske Revolution.

Israel er naturligvis ikke helt blind for de mørke sider af Den Franske Revolution. Han forsøger imidlertid at undslippe ved at inddele revolutionen i en første fase præget af den radikale oplysning og en anden fase præget af jakobinerne med ideologiske rødder hos Rousseau. Hvorfor det radikale projekt gik i vasken og den anden fase begyndte giver Israel heller ingen forklaring på. Det er ganske enkelt for tyndt. Et oplagt svar herpå kan vi finde hos Edmund Burke og hans berømte kritik af Den Franske Revolution. I forsøget på at udslutte samfundets institutioner og normer udsletter vi samtidig flere generationers erfaringer for at indrette samfundet og leve sammen. Det rationalistiske forsøg på at omdefinere samfundet er dømt til at ende i vold, fordi samfundets fundament udgøres af opsamlet viden og praksis. Hvis vi bortkaster al opsamlet viden, bortkaster vi samtidig fundamentet for menneskers sameksistens og skaber kaos og ufrihed.

Moderat over for radikal liberalisme

For læsere af *Tidsskriftet Libertas* må især Israels kritik af de klassiske liberale filosoffer springe i øjnene. Er Locke, Smith og Hume kun halvhjertede fortalere for friheden? Liberalismens fædre var i hvert fald ikke principielle forfægttere af universelle frihedsrettigheder. De moderate filosoffer var hverken tilhængere af absolut eller universel frihed, fuldstændig lighed eller tolerance, ligesom de ikke ønskede et fundamentalt opgør med samfundets bestående institutioner.

Ikke desto mindre har tanken om absolut og universel frihed flere fortalere blandt moderne liberale tænkere. Det gælder den socialliberale John Rawls og libertarianerne Robert Nozick og Murray Rothbard. Disse tre filosoffer har klare radikale tendenser. Deres politiske systemer er rationelt udledte, og de hævder eksistensen af en absolut frihed gældende uafhængigt af konteksten.

Følger vi Israel er der således en direkte konflikt mellem den klassiske liberalisme og dele af den moderne liberalisme, da den første er moderat og den sidste radikal. Det må bemærkes, at den moderne liberalisme også tæller tænkere som Popper og Hayek, der udover begge at være moderate samtidig har excelleret i kritik af overdreven rationalitet. Det gælder både i forhold til indretningen af samfundet som den politiske filosofi.

Israel går så vidt, at hævde at den moderate og radikale tankegang er uforenelige. Den slutning kan denne anmelder vanskeligt følge. Men liberalister bør være sig konflikten bevidst og ikke mindst huske den kritik som klassiske liberalister såvel som Popper og Hayek gav af rationalistisk og radikal tankegang. Den abstrakte tænkning med rationelt udledte sandheder – utopismen - har vist sit grimme ansigt gennem historien. Og det har sjældent været rart.

Referencer:

Jonathan Israel (2010): *'A Revolution of the Mind'*, Princeton University Press

Bidragydere til dette nummer

Helene Schou Haabegaard (f. 1988) er stud.polit. på Københavns Universitet.

Christian Hestehave er stud.stud.merc.fil på Copenhagen Business School og har tidligere studeret ved Aston Business School i England. Arbejder til daglig i en bank.

Bent Outzen, (f. 1980) er cand.scient.adm. fra Roskilde Universitet, arbejder med arbejdsmarkedspolitik på sundhedsområdet i en større dansk interesseorganisation.

Eva Agnete Selsing (f. 1982) er specialstuderende i filosofi ved Københavns Universitet. Er bestyrelsesmedlem i Trykkefrihedsselskabet.

Rune Toftegaard Selsing (f. 1982) er cand.polit. og filosofistuderende ved Københavns Universitet. Arbejder i det private erhvervsliv.

Ryan Smith (f. 1983) er cand.mag. fra Københavns Universitet, bidragsyder til Weekendavisen og Ingeniøren. Har Ghost Written for coaches, psykologer og mindre virksomheder. Har arbejdet med tests og psykologisk profiling i en række konsulentvirksomheder.

Den synlige hånd

Civil utilpashed

En lægkvindes overvejelser omkring en sag, der aldrig skulle være blevet rejst. Og en lov, der aldrig skulle have været indført. Om straffesagen mod Lars Hedegaard og det principielt forkerte i, at staten straffer sine borgere for at ytre sig om tabubelagte emner. Og, ikke mindst, om en særdeles sjusket anklagemyndighed.

Af Eva Agnete Selsing

Det er ikke alle forundt at overvære en retssag. Slet ikke en, der er begunstiget med stor offentlig bevågenhed og omhandlende et stærkt politiseret emne. Det er Deres bagsideskribents fornøjelse at dele et par betragtninger fra netop en sådan varm kartoffel af en sag, nemlig sagen mod Lars Hedegaard for brud på straffelovens §266b.

Sagen er indlysende forkastelig ud fra et principielt synspunkt. Men også i praksis er der forhold, der må ryste den troskyldige tilhænger af vort retssystem. Lad mig nævne nogle eksempler:

1) Sagen er kategoriseret i Frederiksberg Ret som tilhørende området 'trusler'. Og det selvom den anklagede aldrig har truet nogen, heller ikke i denne sag.

2) Anklageskriftet er forargeligt sjusket udført; det, Hedegaard i teksten citeres for, er ikke det, den anklagede sagde i det interview, der ligger til grund for sagen. Anklageskriftet minder betænkelig meget om den selektive og knapt så dygtigt oversatte version, der blev bragt på 180grader.dk – det sted, hvorfra dén mediehetz, der førte til sagen, startede. Har den myndige anklager simpelthen copy-pastet fra 180grader? Til slut i teksten står der, at Hedegaard tiltales for fremsættelse af udtalelser som den citerede, "og lignende." Hvad i alverden er "og lignende"? Endelig er ordet 'tro' udeladt i gengivelsen af §266b's indhold. Det er besynderligt, for det er ellers netop 'tro', i form af Islam, Hedegaard omtaler.

3) Og det bringer os videre til dette: Anklagemyndigheden kalder frisk den anklagede for 'racist' uden hverken reference eller argument – og det er ikke svært at forklare; Hedegaard har nemlig ikke sagt noget om race, men om en religion. Der, som

bekendt ikke er nogen race. Og det var religionen, og hvilken adfærd den ifølge de hellige skrifter legitimerer, Hedegaard fortalte om i interviewet.

4) Anklagemyndigheden fremsætter, som argument for at rejse tiltalen, at den debat, der fulgte om Hedegaards udtalelser var beviset på, at her var tale om en straffesag. Siden hvornår er det blevet anklagemyndighedens tjans at overvåge læserbrevssiderne for at slå ned, når en debat bliver tilstrækkelig ophedet? Det lugter af politistat. At benytte et vredt læserbrev fra Politiken som bevis på, at Hedegaard er en farlig mand, hører satiren til. Ikke et retssystem, det er meningen, at vi som borgere skal respektere. Rejse os op for. Adlyde.

5) Hertil kommer den i fritidstøj klædte dommer, der surt beder de tilstedeværende om ikke at give deres holdninger til kende med ansigtsudtryk – men som selv både vrisser, snerrer og griner på de modsatte tidspunkter af tilhørerne. Det havde immervæk været nemmere at finde ærbødigheden frem, havde fru dommer ikke været iklædt en forvasket cardigan og fedtet hår – men en kappe, en jakke, anything, der signalerer myndighed? – og så den manglende evne til selv at iføre sit ansigt de neutrale folder, hun afkrævede af os andre.

Deres skribent forlod retssalen nedslået. Min naive opfattelse af retssystemet som det sted, hvor – trods venstreorienterede kriminologer, en generel modvilje i dommerstanden mod at skærpe straffene, og en bekymrende tendens til at undskylde gerningsmændene og forsømme ofrene – retfærdigheden trivedes, står ikke mere. Den døde ved mødet med den selektivt sure, nussede dommer, den blodfattige bureaukrat af en anklager og hans sjuskede myndigheds infamt sjuskede arbejde. Og den forbliver stendød, hvis ikke den forbandede paragraf snart bliver afskaffet.